

Сірий Орел ЛЕОНІД БАЧИНСЬКИЙ

КРУГОМ ЖИТТЯ

ОПОВІДАННЯ З ПРИРОДИ

ВСІ ПРАВА ЗАСТЕРЕЖЕНІ

COPYRIGHT BY
PLAST, INC., UKRAINIAN YOUTH ORGANIZATION

БІБЛІОТЕКА В. О. Р. Ч. 8 .

Нью-Йорк

1966

Дітройт

У К Р А Ї Н С Ь К И Й П Л А С Т

Конференція Українських Пластових Організацій

ГОЛОВНА ПЛАСТОВА БУЛАВА

Головний Реферат виховної діяльності

Реферат вишколу

Ланка новацьких виховників "ОРЛИНИЙ КРУГ"

Бібліотека "Вогню Орлиної Ради":

Редакція: пл. сен. Орест ГАВРИЛЮК, Bldg. 136-B, Apt. 1-E; Ft.
Hamilton; Brooklyn, N. Y. 11209; USA.

Адміністрація: пл. сен. Леся ЮЗЕНІВ, 206 E. Ninth St.; New York,
N. Y. 10003; USA.

Випуск ч. 8:

Сірий Орел Леонід БАЧИНСЬКИЙ: "Кругом Життя", 1966.
Відбито 500 примірників офсетом у друкарській робітні Головної
Пластової Булави в Дітройті, США. Всі права застережені.
Printed in U. S. A.

В І Д А В Т О Р А .

Метою цього збірника є виплекати любов дітей до природи та запізнати їх з деякими тваринами, що живуть в Україні.

До взятої на себе праці я віднісся з належною увагою. Всі оповідання я вислав до пані Марії Юркевич, довголітньої виховниці дітей різного віку, бувшої інспекторки Відділу Дошкільного Виховання Міністерства Освіти та редакторки дитячого журналу, з проханням переглянути ці оповідання та висортувати ті, які на її думку не є відповідні для дітей новацького віку.

В травні ц.р. я дістав листа від п. М. Юркевич такого змісту:

"Всі оповідання можна вмістити в одну цілість, бо розвиток дітей буває різний і, часом, молодші віком діти швидше й глибше зрозуміють зміст оповідань, як школярі молодших класів народної школи.

З великим захопленням перечитала усі Ваші оповідання. І для мене було немало нового, незнаного. З якою любов'ю і розумінням життя, навіть найменшої комашинки, Ви їх описуєте. І цей, глибоко гуманний, підхід до всього живого, дав мені змогу пізнати і автора, як людину з дуже добрим і всепрощаючим серцем, що до всього живого підходить вдумливо і обережно.

Можна лише подякувати авторові за таку корисну роботу для наших українських дітей. Своїми оповіданнями з життя тварин - Ви виховуєте і у них любов до рідної природи, до всього живого в ній і цим самим сприяєте розвитку у них чуття гуманності, що так важливо в наш, такий жорстокий, вік."

Частина зібраних тут оповідань з природи були темою моїх розповідей у новацьких таборах.

Друга частина - написана для журналів "Готуйсь", "Наше Життя" /дитяча сторінка/, "Веселка" та другі.

В більшості оповідань описані правдиві пригоди або власні спостереження з життя звірят в природі, дещо використано з відповідної літератури.

Виховники повинні ці оповідання самі перечитати, а потім усно розповісти слухачам.

В разі потреби виховники можуть доповнювати ці оповідання описовим матеріалом, який можуть знайти в книжках на природничі теми або в енциклопедичних словниках.

Деякі оповідання надаються для наймолодших дітей, деякі для старших, а чимало таких, які легко сприйматимуть і молодші й старші діти.

Всі оповідання поділені на групи: домашні звірята, дикі зві-
ра, гризуни, птахи, гадини, риби, дрібні тварини. При кінці збір-
ки є три оповідання про квіти.

Щира подяка Вп. Пані редакторці Марії Юркевич за перегляд
копії та приятні поради.

Автор.

Львів, в червні 1960 р.

ВИДАЮЧИ ЦЕЙ ВИПУСК "БІБЛІОТЕКИ В. О. Р." ПІД ЧАС, КОЛИ ЙОГО АВТОР,
ІРИЙ ОРЕЛ ЛЕОНІД, ОБХОДИТЬ СВОЄ 70-ЛІТТЯ, БАЖАЄМО ДОСТОЙНОМУ Ю-
ІЛІЯТОВІ ЩЕ МНОГИХ - МНОГИХ ЛІТ ДЛЯ ПРАЦІ З УКРАЇНСЬКИМ ПЛАСТОВИМ
ЗВАЦТВОМ!

Видавництво "Вогонь Орлиної Ради".

З М І С Т .

ДИВЛЮСЬ.....	7
I. ДОМАШНІ ЗВІРЯТА:	
Рябко.....	9
Аїда.....	10
Циган.....	12
Вірний Гаші.....	14
Кудлай.....	14
Звичайний сірий кіт у гостях в українського війська.....	15
Пригода кітки Мурки.....	17
Визначне свідощтво.....	18
Кінь.....	18
II. ДИКІ ЗВІРІ:	
Король українських звірів.....	21
Пострах мешканців гірських околиць.....	23
Вовки на степах України.....	24
Борсучиха.....	27
Сарна.....	28
Сарнятко і ведмедик.....	29
Гризуні в Україні.....	30
Бобер.....	32
Хом"як.....	35
Хом"як в неволі.....	36
Лісовий акробат.....	37
Бабак.....	39
Нориця.....	39
Щурі.....	41
Відважний щур.....	42
Бій kota з щуром.....	43
Маленька лісова мишка.....	44
Лилик.....	45
III. ПТАХИ:	
Улюблений птах українського села.....	47
Рак і ворона.....	49
Ластівки.....	51
Дивна курка.....	52
Доктор Шпак.....	53
Небезпечна виправа.....	54
Як пташки будують гніздечка.....	55
Пташки приятелі звірят.....	57
Свято для пташат.....	58
Як пташки й звірятка рятуються від голоду.....	59
IV. РІЗНІ ТВАРИНИ:	
Вужі та гадини.....	61
Обережно з гадинами.....	62
Небезпечна гадюка - Кобра-плюйка, зозуля та неповоротний борсук.....	63
Риба - колючка.....	65
Як жабки трохи не посварилися.....	66

Материнська любов у дрібних тваринок.....	67
Павуки.....	68
Геройство павучихи.....	69
Мурашки.....	70
V. КВІТИ: Братки.....	72
Щаслива конюшинка.....	73
Гіацинт.....	75
ОПИСАНІ ЗВІРЯТА В ОПОВІДАННЯХ.....	76

Д И В Л Ю С Ь . . .

Дивлюсь - прозорим літнім ранком,
П'яним від пахоців квіток
В повітрі перед нашим ґанком
Застиг березовий листок.

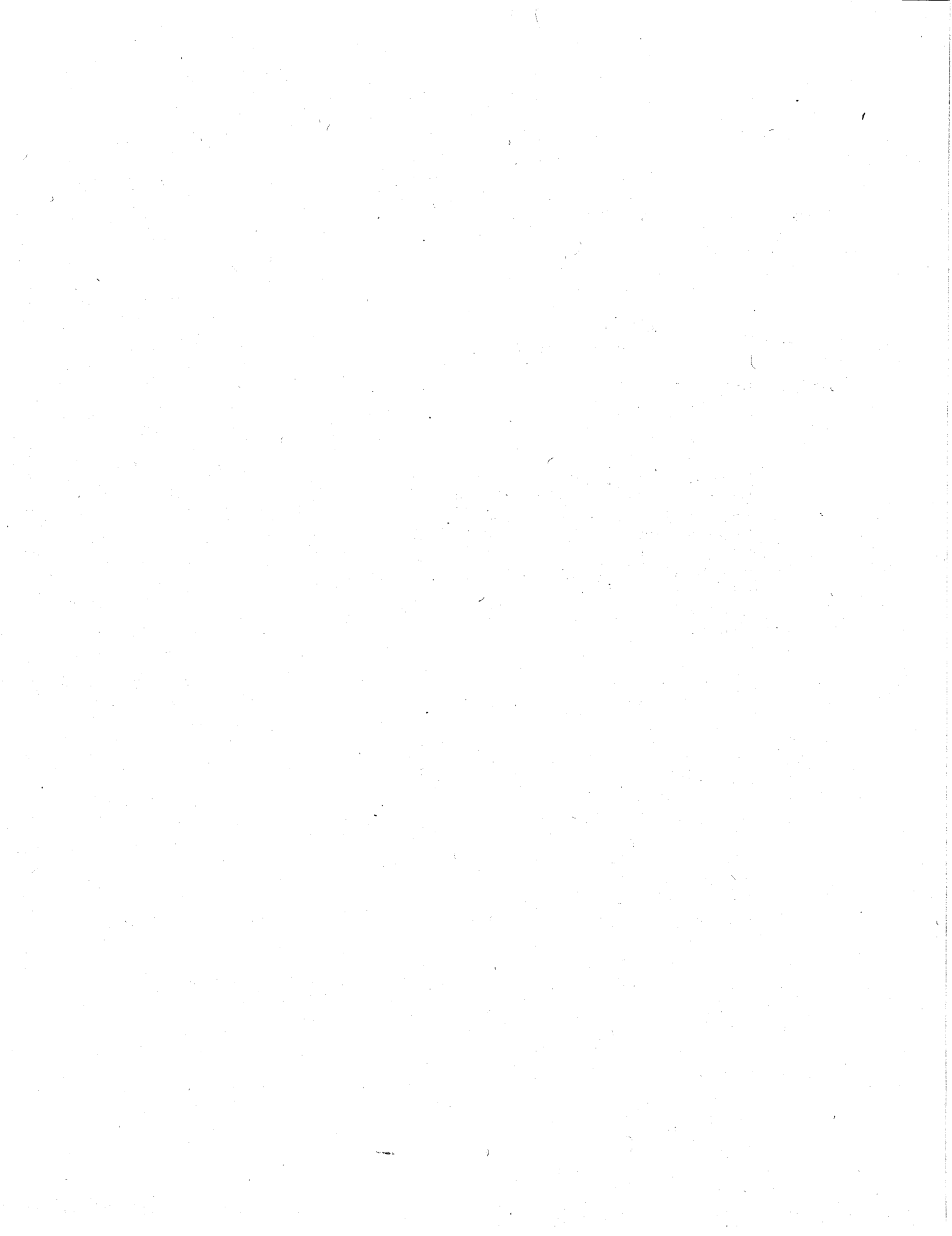
На павутинці непомітній
Він - ніби натяк боязкий
Про те, що день минеться літній,
Про те, що вересень близький.

Що незабаром все навколо
Набуде зовсім інших рис,
Як набіжить осінній холод
На цей зелений сад і ліс...

Палай, палай, гаряче літо!
Ще тільки справ зробити слід:
Усіх зогріти, всім звелити
Зрости, цвісти і дати плід.

А вже листок злетів з берізки
І, золотіючи, тремтить,
І всім про те, що осінь близько
Нагадує несамохіть.

Наталя Забіла.

Р Я Б К О .

На хуторі Залюбовка, що в 30 кілометрах від Січеслава, у степу жив Панас Ворошило. Дивна це була людина. Мав він тридцять десятин власної землі, хату й чимало худоби. Хоч і заможний, не любив господарства, тільки торгував кіньми.

Панас мав жінку Палажку і крім інших дітей мав ще одного сина, що був моїм однолітком.

Все господарство й опіка над дітьми була в руках Палажки. Панас їздив з ярмарку на ярмарок і рідко бував дома, хіба під час жнив. Восени по роботах скуповував він цілий табун коней. Перетримував їх, лікував і відгодовував через зиму і весну, а влітку перед жнивими продавав їх на ярмарках. Додому вертався з добрим зарібком і привозив різні гостинці для жінки й дітей.

Одного разу Панас пішов до міста. Дорога далека, нудно. Ідучи, зустрів пса. Панас налякав його й пес почав тікати. Панас побіг за ним, так собі для забави. Бігав він прегарно. Був худий, мав сильні ноги й залізне серце. Ніхто не міг Панаса перегнати.

Про цю пригоду Панас оповідав так:

-Біжу за псом, не відстаю. Пес пробіжить пару гонів, оглядеться - я знову на нього "тю!". Пес біжить далі. Я за ним. Так гнав я пса верстов з п'ять. Аж пес упав, ліг на землю горічеревом і ніби каже: "Піддаюся, тільки не бий". Я так і перескочив через нього. Діпнявши свого, йду далі до міста. Оглядаюся, пес іде за мною. Не звертаю на нього уваги, йду далі. Як сонце було вже високо, я сів біля колодязя поснідати. Дивлюся - пес і собі ліг, неподалік від мене. Нинув я йому кусень хліба. З'їв і дивиться на мене привітно. Іду далі - пес не відстає. Прийшов до міста, пес коло мене. Полагодив я свої справи й зайшов до кума переночувати. Пес за мною. Прогоняю - не відходить. Раненько, ледве почало світати, виходжу з хати, дивлюсь - пес лежить біля воріт. Шкода мені стало його. Погладив я його і скибку палиниці дав. Помахав пес хвостом і якимось відважніше побіг коло моїх ніг. І в місті були вкупі й разом додому дійшли. Привів я його на господарство, назвав Рябком, бо рябий був. Поклав йому трохи соломи в стайні, де коні стояли й кажу: "Тут твоє місце".

-Став Рябко моїм товаришем на ярмарках. Куди я - туди і Рябко. Добрий був пес. Службу свою знав. Розумний був. Ніхто нічого не міг підійти до коней, все Рябко давав мені знати.

-Раз таки його пробували отруїти. Не знаю, як то сталося. Певно вночі отруту підкинули. Думав, пропаде Рябко. Важко було дивитися, як він мучився. Взяв я у Палажки добру склянку соняшної олії, змішав з кислим молоком, додав полину, все те підігрів і влив силою псові до горла.

-Поволі Рябко очунав. Ну, кажу Вам, та німина, як людина. Все розуміє, тільки сказати не може. Гляне в очі й вже знає, чо-го я хочу. Добрий пес. Великі гроші вартий, та я ні за що його не продам.-

Це було дуже давно. По довгих роках приїхав я на Панасів хутір. Там все змінилося. Панас помер. Палажка дуже постаріла-ся. Оповіла мені, що Панас приніс якусь хворобу з тих ярмарків і саме на Різдво помер.

Оповідала й плакала. Я потішав її. Шкода було Панаса. Мав він добре серце й любив дітей. З ним зв'язано моє дитинство.

-А де подівся його Рябко? - питаю Палажку.

-Бог його знає де,- відповідає. -Як лежав Панас, не відхо-див від нього й їсти не хотів. Це був на похороні. Кликали Ряб-ка до хати. Падав сніг, було холодно, шкода було, замерзне Ряб-ко. Не пішов. Певно там на могилі й пропав з туги. Шкода його. Рябко - другий Панас був. Обидва по ярмарках ходили, кіньми тор-гували, хати не держалися. Та й любилися всі.-

Новачці Оксані Осадца, на спомин цієї розповіді в таборі "Новий Со-кіл".

А Ї Д А .

/Розповідь песика./

Подивіться на нас! Я - мама, а коло мене троє діточок. Прав-да, ми всі однакові? Маємо чорні очка й носики. Вушка наші стир-чать до гори, а кляпки вушок звисають наперед. Всі маємо довге волосся й одної срібно-сірої барви.

Люди цінять нас за виїмкову чуйність, що ми мудрі собачки, а тому вживають нас до полювання.

Чи ми гарні - це вже ви самі скажіть. За себе можу сказати, що я дуже люблю совіх дітей і незвичайно вірна людині. Такі Ми є вірні собачки, але лише тим людям, що дійсно теж нас люблять, а не тільки нас тримають для полювання, охорони мешкання, чи щоб бавитися.

О, ми добре зміємо пізнати людей. Не думайте, що коли ми лижемо руку людині - це вже означає прив'язаність і любов. Ні! Це наш доказ вдячності людині за те, що ми живемо у неї.

Сповім вам про свою маму. Самі побачте, як вона була віддана своєму панові і як вона любила своїх діточок.

Моя мама звалась Аїда. Її пан був лісничим і завжди брав її на полювання. Мама це дуже любила й мала такий чуйний нюх і слух, що ніколи не завела свого пана.

Лісничий не розлучався з своєю матю, Аїдою. Де лісничий, там і мама. Як побачать люди маму, то тут десь є і лісничий. Вони дуже любились.

Раз лісничий наступив на гадюку і коли б не мама, яка миттю вхопила гадюку за ший - то певно лісничий уже не жив би...

У лісничого була донечка Оксана. Вона була новачкою і теж любила Аїду, як і всіх звіряток.

Мама цю любов їх до себе дуже цінила й була така прив'язана до них, як рідко хто.

Одного разу лісничий мав їхати далеко до міста. Цим разом він не взяв маму зі собою. Мама саме тоді сподівалася маленьких щеняток, а тому лиши її дома, дав чистеньке кубельце, попестив і поїхав.

Жаль стало мамі, що лісничий поїхав сам. Може що з ним станеться. Мама була неспокійна і рішила догнати свого пана. В дорозі здалека лісничий побачив, що за ним біжить його Аїда, витрачаючи остатки своїх сил.

Взяв лісничий маму на віз. Бідна мама була змучена, але щаслива, що наздогнала свого пана.

Коли приїхали до міста, мама тут же під жолобом породила четверо щеняток, між ними й мене. Лісничий наклав нас теплим покривцем, мамі дав молока, а сам пішов на закупи.

Повернувся підвечір і хотів узяти маму й нас на віз та побачив, що нас уже не було. Його схопила страшна розпука. Шукав нас і ніде не знайшов. Рішив, що нас хтось украв, бо ми були цінні собачки і зголосив це на поліцію. Знервований поїхав додому.

Можете собі уявити його радість і здивування, коли знайшов нас і маму на порозі хати. Мама ледве була жива, змучена й важко дихала.

Лісничий негайно взяв нас до кімнати, приладив скриньку і піклувався нами. Не міг прийти до себе з дива, як воно могло статися.

-Бідна Аїдочко! - казав він до маму. -Як ти, бідачко, могла подумати, що я тебе залишу. Де ж ти набрала сили перебігти

16 миль дороги? Як ти могла кілька разів переплисти річку, тримаючи щенятко в зубах. Це просто нечувана посвята, відвага й непосильний труд. Моя ти маленька героїне!

Мама була щаслива, що вона коло свого пана, вона була неспокійна за долю діточок у чужому оточенні й ідучи за голосом любови до дітей, одно за другим перенесла їх у зубах. Боялася щурів, які були в стайні й могли вночі пожерти її дітей,

Та мама зле себе чула. Лісничий покликав лікаря ветеринара, щоб рятувати її. Однак всі старання були даремні. Мама сконала коло своїх дітей, у ніг свого пана, лісничого.

Нас четверо лісничий вигодував сам і мене в честь моєї мами назвав також Аїдою. Він був певний, що я буду така, як моя мама. Певно, що так!

Так я втратила кохану маму. Тепер я маю своїх діточок і вчу їх бути такими, як була їх бабуня та я.

Ц И Г А Н .

Це був звичайний собі чорний кудлатий подвірняний пес.

Він мав зеленкуваті очі, налиті кровю. Всі його боялися, а місцеві селяни казали: "То чорт, не пес".

Вдень його прив'язували ланцюгом до великої буди, а вночі він бігав по подвір'ю. Вдень дримав то в буді, то за будою, в холодній ямі, яку сам вирив. Вночі був володарем подвір'я і пострахом для всіх. Циган та ще два молоді пси були певною охороною від злодіїв. Ми знали, що псів треба добре годувати, тоді вони не візьмуть трукки; не привабить їх навіть сало, замотане дротом. Отже наші пси не світили ребрами.

Дуже цікаво, що Циган дуже любив дітей. Лесь і Тамара зовсім не боялися Цигана. Вони з ним бавилися, тягали його за вуха, а при хованці нероз залазили в його буду. Він навіть не гарчав на Тамару, коли їв, лише терпеливо чекав, коли вона дасть йому спокій — щоб з'їсти принесений обід. Діти любили Цигана і він те відчував.

Коли відійшли німці з села Барич над Сяном, на другий день прийшла більшовицька сторожа. Саме тоді Тамара тяжко захорувала на шкарлятину. Всі ми мусіли залишитися вдома. Ми не були певні за своє життя, особливо за вуйка, бо більшовики мали на оці всіх свідомих людей.

По двох місяцях Тамара видужала і нарешті одної темної ночі

ми з клуночками вийшли з хати, щоб утікати за Сян.

Рибалка дід Осип попроважив нас у лозину. Там стояв човен. Ми всі були сумні, мама плакала. Циган пішов за нами. Ми не могли з ним розлучитися. У лозині перестрашені чекали ми, коли берегова більшовицька стійка відійде до другого посту і тоді тихенько перепровадимося на другий берег.

Ніч була темна, дув вітер. Ми щасливо переїхали Сян, подякували Богові за поміч і спасіння, попрощалися з дідом, виплакалися, взяли свої клунки й помандрували до найближчої хати.

Мама помітила, що немає маленького пакуночка, що несла його Тамара. За стархом та плачем, забула його на тому березі ріки, в лозині. Ми стали просити діда Осипа, щоб привіз його, але це було неможливо. Дід відмовлявся.

-Дуже небезпечно і сторожа може мене забити. Ось краще заберу я Цигана зі собою, прив'язу йому цей пакунок до шиї і він припливе до вас. Пес великий, витримає і до вас вернеться.

Ми згодилися. Поїхав дід назад із Циганом. Ми посідали коло нашого "майна" за горбком, у куцах і чекаємо, що з того вийде. Темно, лише вухом ловимо кожний звук.

Ось чуємо, що Циган без усякого старху перед більшовиками шубовсь у воду і пливе до нас. Прикордонна сторожа почула плюскіт води, прибігла до берега і ну сділяти по Циганові - думали, що втікає людина. Чуємо, як кулі падають у воду. Тамара плаче, просить Бога рятувати її приятеля - Цигана. Жаль стало пса і засумували ми, що післали його може на смерть.

Минуло кілька хвилин. Циган уже на березі - стріпав із себе воду й жене до нас. Кулі свистять за ним. Ми самі полягали на землю - боїмося. Нарешті Циган коло нас. Ми кинулися його обіймати й цілувати з радості. Мама зняла пакунок, прив'язаний до нашійника, а бідний Циган скавулить. Ми думали - з радості, а то куля перебила йому великий х-віст, коло самого зросту. Тримався він на самій шкірці. Циган був покривавлений.

Вуйко перетяв шкірку ножиком, зав'язав решту хвоста шматкою, заліпив пластером і всі ми раді та щасливі пішли в невідому мандрівку. Стали стукати до хати і проситися на ніч.

Циган був геросм. І досі Циган з нами. Не розстаємося з ним. Мали ми чимало клопотів з ним, але Циган наче розумів наше і своє положення і ніколи не робив нам особливих труднощів. Любили його свої і чужі.

Хвіст давно заріс - смішно, як у куцохвостого. Циган уже не той веселий, що був: старіється і в його чорних кудлах появились сиві волоски.

Ми часто оповідаємо про вчинок Цигана. А Циган лежить собі й не звертає уваги. Він не признає хвальби. Зробив добрий вчинок і забув. Не так, як люди люблять хвалитися кожною дрібничкою.

В І Р Н И Й Г А Ш І .

В 1925-му році в одному з передмість столиці Японії - Тою, жив японець, який мав песика Гаші.

Цей японець працював далеко від дому, де вони жили, і мусів їздити на роботу потягом два рази денно. Його вірний Гаші кожного ранку відпровожував свого пана до потягу, а вечором прибігав його зустрічати.

Гаші ніколи не спізнявся. Перед приходом поїзду сідав на пероні й дивився у далечінь, звідки мав приїхати очікуваний потяг.

Так минали роки. Одного сумного дня господар Гаші помер. Зі шпиталю відвезли його на цвинтар, а вірний Гаші й надалі продовжував чекати свого пана.

Щодня, вранці й увечері, він бігав на станцію, як і раніше. Потяги приходили й відїздили, але господаря Гаші в них не було.

Бідний песик дуже сумував. Кілька років він мав надію зустріти свого господаря і все даремно.

Гаші всі знали, жаліли його й дивувались його вірності. Місцеве населення і сусіди опікувались ним і відносилися до нього зі широю приязню.

На сьомому році по смерті господаря Гаші по дорозі на станцію упав і вже не встав. Японці закопали його коло могили його господаря.

К У Д Л А Й .

На одному передмісті жив жебрак. Мав він білого кудлатого песика.

Як не було війни й кращі були милостині, жебрак мав що купити собі й песикові, щоб не вмерти з голоду.

З війною настала така біда, що обоє голодали. Скоро дійшло до того, що жебрак рішив втопити песика, бо не міг дивитися, як

мучився від голоду його товариш недолі.

Взяв його зі собою на ріку, прив'язав шнурок до шиї, причепив великий камінь, попрацював з песиком і штовхнув його у воду, аж капелюх упав з голови.

Жаль йому було песика - та що мав робити? Смерть стояла обом їм за плеима. Жаль було й капелюха. Тепер не мав чим накрити сивої голови.

Іде поволі до своєї хижі, коли догоняє його песик. Шнурок має на шиї, без каменя, що у воді випав, а в зубах тримає капелюх свого пана.

Соромно стало жебракові. Він притиснув до себе свого вірного песика, просив у нього вибачення за нерозумний вчинок і вже не розлучався з ним ніколи.

ЗВИЧАЙНИЙ СІРИЙ КІТ У ГОСТЯХ В УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА.

Хто мешкав на селі, той знає про незавидне там життя котів.

В містах ютів далеко більше шанують; ніхто їм кривди не робить і спокійно вони доживають до старости.

На селах, куди не глянь, всюди коти мають ворогів. Найбільше всіх - це сільські пси. І коти найбільше стережуться. Докучують котам також нечемні діти, головно хлопці. Нераз кидають на них камінням або патиками.

Тому з обережності коти в день ховаються по стріхах або тікають у поле. Там, далеко від ворогів, на свободі полюють за мишами або необережними пташками.

Я оповім вам правдиву подію, як один такий кіт, що спокійно спав під солом'яним дахом в одному селі над Дністром, дістався до українського війська, під час війни.

Було це так:

Наше військо було на спочинку на правому березі ріки Дністра. Весь цей берег покритий великими кам'яними глибами, які поросли мохом.

Того дня, коли сірий кіт спав на стрісі, був вітер такий сильний та сердитий, що вода в Дністрі стала рвуча. Хвилі одна вище другої, білою піною обливали береги. Вітер гнув дерева до землі, а деякі викручував із корінням. Десь вітер зірвався з такою силою, що здер дах з прибережної хати й кинув у воду. Плив такий

дах, а на ньому наш кіт плакав, нявчив, рятунку прохав. Коти, як знаємо, води не люблять.

Козаки побачили kota. Стало їм жаль його і почали всякими способами йому помагати урятуватися.

Два козаки вилізли на вербу. До довгої ливни прив'язали камінь і як дах підпливав до берега – кинули камінь. Камінь зачепився за дошку й хлопці поволі притягнули дах до берега.

Один козак скочив на дах. Дах перевернувся і він і кіт упали до води. Витягнули їх обох на берег. Сміялися з пригоди.

Бідний кіт був сильно переляканий. Дряпався, до рук не давався, трясся від страху, холоду і не розумів, чому хлопці так реготалися.

Kota накрили мішком, загрили й дали їсти. Але перестрашений кіт не міг навіть до каші з салом доторкнутися. Він думав, що тут має ворогів і рішив утікати.

Вночі, як обсушився і стало спокійніше, кіт наївся і покинув тих, що урятували йому життя. Вернувся до своєї хати.

Треба знати, що коти майже ніколи не покидають того місця, де народилися. Можете kota вивести дуже далеко відхати, де буде краще для нього життя, він завжди вернеться до рідних сторін. Там хоч і гірше й докучливі пси і хлопці, але зате там своє рідне – дороге.

Так зробив і наш кіт, що побував у вояків, поїв їх каші та не подякувавши – втік.

х х х

Наші домашні коти походять з Єгипту, яких приручили старовинні єгиптяни. Там коти уважалися святою твариною. Вбивати їх не було вільно.

В Україні з котами пов'язано багато забобонів, як з нечистою силою. Завдяки прислузі, яку кіт робить людям, ловлячи мишей, ці забобони маліють і котів тримають майже у кожній хаті.

Котів вважають великими сплюхами. Є приповідка: "Заспався, як кіт". З котами в'яжуть цілий ряд прикмет, як: "Кіт умивається – гості будуть".

/Кінцеві рядки з "Малої Української Енциклопедії"./

П Р И Г О Д А К І Т К И М У Р К И .

Вчора прийшла до мене моя сусідка, кітка Мурка. Вона принесла мені фотознімку своїх діточок. Це була їх перша світлина, коли кошенята побачили Божий світ. Всі ми знаємо, що кошенята родяться сліпими і щойно по десяти днях починають щось бачити.

- Це для вас, вуйку Кваче, на пам'ятку, бо знаю, що дуже любите звіряток і моїм дітям кривди не зробите.

Я подивився на світлину й кажу:

-Ох, які то гарні діточки! Які милі кошенятка! Чудово виглядають у кошику...

Мама Мурка дуже втішилася моїми словами признання, подякувала і притій нагоді розказала мені, яку страшну пригоду вона пережила при народженні цих діточок. Ось послухайте:

-Я знала, що завтра, найпізніше позавтра буду мати діточок. Вийшла я на вулицю перейти, бо скоро вже не буду мати вільного часу для себе, для проходів. Діточок треба буде пильнувати.

-Іду собі спокійненько трвничком уздовж вулиці, а тут на мою лиху годину вибіг із подвіря чоний пес Лихий. Ви певно знаєте цього огидного собаку пана Григорія. Кинувся на мене. Що робити?

Тікати хідником я не могла, бо він швидше бігає, ніж я. Один рятунок - видрапатися на дерево. А тут якраз і дерева близько не було - лише великий телеграфічний стовп. Я зібрала всі свої сили й вилізла на самий верх стовпа, де були дві широкі поперечні дошки. Від перестрашу і тяжкого дряпання по гладкому стовпі - я несподівано там же, на поперечній дошці породила четверо діток.

Троє задержалося коло мене, а четверте бідненьке впало на землю й забилося на смерть. Я не мала сили злізти зі стовпа. Тримаю коло себе діток, тулю до грудей, а сама ледве дихаю, дрижу, боюся впасти і дітей погубити. А недобрий псище, стоїть коло стовпа, на мене дивиться, гавкає і ще більше страху додає.

Понюхав моє мертве дитятко, захопив зубами, шарпнув і кинув об землю. Якби ви бачили, вуйку Кваче, як у мене серце боліло, коли так знущався Лихий над моєю дитиною! Який я маю жаль до того пса, оповісти вам не можу!

Цю всю пригоду бачили сусіди, що сиділи на бальконах і верандах. Побігли сказати моїй пані. Люди бігали, щось радили між собою. Я бачила, що вони мої ширі приятелі й хотіли мені допомогти.

За якийсь час приїхала пожежна сторожа з великою драбиною, поставили її коло стовпа і зняли мене. Я не боронилась, бо відчула, що лиха мені не вчинять.

У своїй хаті дала мені пані кошочок із вовняною хусткою, нагодувала і там я вигодувала оцих трое котятток, що на світлині.

Щаслива мати втерла сльозу. Жаль їй, що пропала дитинка, а радіє, що врятувала трое, таких гарних діточок.

-Ще забула вам сказати, що на пам'ятку тієї пригоди пані назвала моїх дітей так: одного "Стовпчиком", другого "Дротиком", а дівчинку "Драбинкою".

Щаслива киця Мурка попрощалася і побігла до своїх діток.

В И З Н А Ч Н Е С В І Д О Ц Т В О .

Між котами та псами немає дружби. Через те котам важко доводиться жити по селах, чи на ф'армах. Боятися вони псів і по містах. Однак буває нераз інакше. Правда, рідко зустрічається, щоб між котом і псом була дружба, згода і любов, але буває.

От наприклад в одному місті, тут у США є пес. Живе він при школі, де працює одинадцять вчительок. Всі вони люблять цього пса і видали йому одноголосно найкраще свідощтво. Цей пес живе в повній згоді з шкільним котом. Він не гавкає без причини на людей, що відвідують школу, або тих, що привозять хліб, молоко тощо. Мало того, цей пес притримується порядку. Він не розгрибає грядок із квітами і не бігає навпростець по них, лише по доріжках.

Цей пес ще молодий, але розумний і його подивляють усі ті, що відвідують школу. Вночі, коли школу замикають, стає менш привітний і не допускає до школи нікого, крім своїх господарів. Він не візьме ні від кого шматка страви й вірно береже добро своєї школи.

Такого пса варто тримати й опікуватися ним. Він вповні заслужив на визначне свідощтво.

К І Н Ь .

Колись давно-давно, десятки тисяч літ тому, були коні - один подібний до одного. Ноги їх мали один великий палець - копито, як тепер мають наші коні, а крім того на передніх ногах ще й чотири менших пальці, а на задніх по три. На усіх пальцях були копитка.

Змінялися умови життя тих коней і показалося, що для швидкого бігу їм зовсім непотрібні ті додаткові копитка. Так протягом довгого часу поволі ті зайві копитка зникали й теперішні коні мають лиш один палець-копито. Однак під шкірою можна побачити дві видовжені кісточки; це є рештки тих довгих пальців-копиток.

Близька родина коней є осли. Коли подивитися на їх ноги, то побачимо, що вони ще й тепер мають залишки двох бічних пальців-копиток.

Ті вимерлі предки наших коней були малого росту, дещо більше як собака /найстарший рисунок коня знайдено на глиняних виробках трипільської культури, 2000 літ перед народженням Христа/. Як пам'ятка по них залишився на землі найближчий їх родич ДИКИЙ КІНЬ ПШЕВАЛЬСЬКОГО /це ім'я дослідника цього дикого коня/. Живе він у пустинних і малодоступних степах Монголії. Цей дикий кінь має всього 4 фіти височини. Шия коротка і товста, голова велика, а ноги тонкі. Сам є буланого масти. Хвіст і грива – чорні. Здовж спини тягнеться вузький чорний пас.

Кілька сотень років тому в степах України був дикий кінь, якого називали ТАРПАН. Він був подібний до наших коней. Тарпанів було багато на степах ще за козацьких часів. На них полювали наші предки та їли їх м'ясо.

В печерах, де колись жили наші предки, залишилися на стінах рисунки, що змальовують полювання на диких коней.

З історії знаємо, що наші князі полювалина турів та на диких коней. Особливо славним і відважним мисливим був князь Володимир Мономах.

Тепер диких коней-тарпанів в Україні немає.

В давні часи в Україні дуже сильно змінялося підсоння. Були великі спеки, але була й льодова доба. Ці зміни сильно впливали на життя звірят. Одні цілком вигинули, інші пристосувались до нових обставин. На життя звірят вплинуло також поважно те, що люди вирубали ліси та почали займатися хліборобством.

До помочі у своїй тяжкій праці люди потребували звірят. Відтоді стали ловити арканами або у замасковані ями диких коней та привчати їх до всяких робіт. Дикі коні поволі звикли до людини. Скорше та легше було приручити тих коней, що народилися вже на господарстві, під опікою людини.

Так з диких коней сталися ті, що їх бачимо тепер.

Теперішні коні дуже різноманітні щодо вигляду, величини, барви та інших прикмет. Відповідно до різних умовин – витворилися різні породи коней.

Є грубі, великі коні, дуже спокійної вдачі, що їх уживають

для вожання тягарів. Називають їх першеронами або бундюгами.

Стрункі, бистроногі коні служать як верхівці. Найкращих з них вживають до перегонів. Ця порода називається арабська або англійська.

Витривалі малі коні в горах, як наші "ГУЦУЛИКИ" - це незаступимі помічники селянина. Трудно уявити собі господарство без коней.

Дуже маленькі коні, що їх виплекали в Шотляндії, називаються "ПОНІ". Їх вживають до легких робіт, в цирках або для розваги; возять на них дітей, запрягають у маленькі візочки. Праця їх не важка.

Всі коні дуже розумні та розуміють людину, тільки не вміють говорити. Коні сильно прив'язуються до людей. Наші славні козаки називали своїх юней нерозлучними товаришами.

Про вірність та заслуги коней для людини написано багато книжок. Наш поет Т. Шевченко часто згадує у своїх віршах коня, нерозлучного приятеля козака у бою та нашого селянина-хлібороба.

х х х

Примітки:

1. Володимир Мономах у своєму "Поученні дітям" згадує, що в Чернігові "диких коней в'язав своїми руками в пута живих по десять і двадцять, крім тих коней, що їх ловив я власними руками, їздячи по Росі".

2. Тур - це дикий віл, що також колись жив в Україні. Триста років тому забито останнього тура.

3. В українських піснях часто згадується коня. В одній з них читаємо, як козак гине в полі на побосвищі. Кінь тужить за ним і копає козакові гріб, а потім передає вістку його родині. Перед смертю козак каже:

"А як прийдеш коню в село,
Заржи смутно, невесело...
.....
Тупни, коню, копитами
Перед неньки воротами.
Вийде д"тобі стара мати,
Буде тебе бай питати:
Ой, ти коню, вороненький,
А де ж твій пан молоденький..."

/Точка 3. з книжки "Укр. Мала Енциклопедія"./

КОРОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗВІРІВ.
=====

Ведмідь, або як його називають Бурмило чи Місько - це найбільший та найсильніший мешканець наших гір Карпат. Живе він теж по всій Європі, Північній Америці та Азії.

Ведмідь високий на 1,3 метра та довгий на 2,2 метри /з 1/2 стопи та 7 стіп/. Він дуже витривалий та легко поборює всякі перешкоди. Живе тільки в глибоких лісах. Любить жити самотньо.

Кожний ведмідь має свій терен, де полює, відпочиває, грається. На ньому він не терпить сусідства інших ведмедів. Свою "хатку", що її називаємо лігвом, леговищем, гаврою або берлогою, вибирає у недоступних місцях лісу, у скелях, печерах, поміж поваленими деревами, або серед багна.

Вигляд ведмедя трохи смішний: голову має кудлату, плоско видовжену, на короткій шиї. Очі малі та не дуже гострі, зате видовжена мордочка завжди нюшить на всі сторони. Вушка малі, але чуйні навіть на найменший шелест.

Всі кажуть, що ведмідь неповоротний, грубий, але такий він насправді не є. Він добре бігає, дожене й людину. Знаменито лазить по деревах, ходить на задніх ногах та ловить рибу. Ноги його короткі, товсті, але озброєні страшними пазурами. Ті, що люблять мандрувати в горах, бачили не раз дерева, що на них кора була здерта та висіла плахтами. Це робота ведмедів, бо на деревах вони гострять собі кігті.

Живиться "вуйко" ягодами, рослинами, корінцями, зерном, травою та м'ясом. Весною любить об'їдати пуп'ячки з дерев. Не гордує пташками та пташиними яйцями. На пасовищах, близько осель, робить великі шкоди. Для нього забити теличку чи ягня - жадні труднощі. Ведмеді, що живуть поблизу води, стають завзятими рибалками. Їдять тільки голови, а решту риби залишають на березі. Ведмідь великий ласун на "подушечки" мурашок, що їх вигребує із муравлищ, а вже найбільше любить мед. Часто гостює в пасіках, де робить великі спустошення.

Зимом, не маючи поживи, ведмідь засипає. Складає собі вигідне "ліжко" з галузок, трави та моху й спить там до весни. Час-від-часу, коли стане тепліше, прокидається та виходить з леговища, щоб поживитися. До весни дуже худне, бо всю зиму служить йому харчем тільки товщ, що назбирається у нього під шкірою впродовж літа.

Малі ведмедики дуже гарні, веселі та знаменито бавляться. Вони зручно лазять по деревах та є потіхою ведмедиці, що їх дбайливо виховує. Зловлені малі ведмеді легко приучуються.

На Україні цигани виучують ведмедів різних штук, як от танцювати під музику, і ходять з ними від села до села, та так заробляють гроші.

В зоопарках біля кліток ведмедів завжди повно дітей.

Ведмідь, що раз покоштував крові, стає кровожадним та жорстоким.

Голос ведмеда схожий на мурликання kota. Вміє бурчати та вуркотати. Хрумкає наче свинка.

Ведмідь ненавидить вовків та псів, так, як і вони ненавидять ведмеда.

М'ясо ведмедів їдome. Хутро ведмедів дуже тепле, але важке.

Ведмідь - звірина, що її любить українська народня символика. Часто її згадується в народних приповідках. Сильних людей порівнюють з ведмедями. "Міцний, як ведмідь" або "Сила, як у бурмила". Незграбних людей називають ведмедями: "Звивається, як ведмідь у танці".

Людей, що все є невдоволені, порівнюють з ведмедями в поговорці: "Бурчить, як ведмідь".

Дуже часто людей, що уникають товариства та живуть відлюдно, також називають ведмедями: "Живе, як ведмідь у гаврі".

Про ведмедів написано багато гарних казок. Тарас Шевченко у поемі "Відьма" згадує, як цигани водять ведмедів. Іван Франко присвячує у "Лисі Микиті" багато місця ведмедеві.

Карпатська Україна має герб, на якому зображений ведмідь.

+ + + + +

ПРИМІТКА: У ЗДА можна дістати про ведмедів такі книжечки: Аксель Мунте - Іван Франко "Ведмеді", Р.Завадович "Казка, вигадка смішна про ведмеда ласуна" та Вуйко Квак "Пригода з ведмедиком".

++++
++++
++++

ПОСТРАХ МЕШКАНЦІВ ГІРСЬКИХ ОКОЛИЦЬ.

=====

В 1928 р. новаци з Ужгороду таборували біля села Ставне в Закарпатській Україні. Це село було далеко в горах, близько кордону з Галичиною.

Ми поставили шатра на соняшній поляні, у сосновому лісі, біля чистенького потічка.

Околиця просто чарівна, як казкова мрія.

Новаци та декілька юнаків, які були до помочі наймолодшим як впорядники, робили в таборі все самі: ставили шатра та все інше, що потрібне в таборі, будували кухню з каміння та варили, як уміли. Цілий місяць жили в лісі, без відвідин батьків, без посилок з дому, без вигод. Вчилися давати собі самі раду. Новаци жили дружно та привчалися до правдивого життя серед прегарної, дикої природи Карпатських гір.

Наше життя вимагало витривалости, працьовитости й обережності. Дивувало нас, що цілу ніч, геть кругом на полонинах горіли вогні. Люди били у бляхи, трубили та різними іншими способами відстрашували грізного напасника.

Цим пострахом у горах була дика свиня, дик або вепр; різно його називають. Вони цілими стадами нападали на селянські поля-засіки. Виїдали або нищили бараболю, овес та все, що садили наші люди в горах. Стада диків протягом одної ночі переривали поля та нищили важку працю. Це загрожувало голодом.

Люди в селі остерігали нас перед диками та дивувалися нашій відвазі.

Ми теж були обережні. Цілу ніч у таборі горів вогонь. На стійці стояло завжди двоє: новак і юнак. Дижурили братчики. Я теж спав чуно та при кожному порушенні тиші - мене зараз же будили.

Так проминув місяць без усяких пригод. Всі були здорові, веселі, вдоволені.

Аж тут, на прощання, відвідала наш табір дика свиня - та ще з поросятками. Було це над ранком. Впала мряка. Стійка почувала, що щось ламає галуззя у лісі. Перелякалися і розбудили мене. Я негайно вийшов зі шатра та побачив, як дика свиня, похрюкуючи, пройшла поміж шатра біля вогню й зійшла до потічка, напитися води. За нею бігло шість рябих поросятток. Від потічка ціла родина помандрувала в інший бік лісу, вже певно на спочинок. Нам не заподіяла ніякої кривди.

При зустрічі з дикими свиньми ніколи не треба стояти на їх

шляху, не страшити їх та не кидати нічим за ними. Роздразне-на дика свиня стає найлютішим ворогом та може заколоти людину своїми іклами на смерть.

Дика свиня подібна до домашньої, тільки худа; хребет тонкий, вкритий сірою шерстю. Ноги в неї тонкі, озброєні гострими копитами, що залишають виразні сліди на землі. Ікла виступають із рота та загинаються взад. Це страшна зброя диків. Всі дикі свині витривалі й небезпечні. М'ясо їх можна їсти. Щоб сполувати дика, треба бути добрим стрільцем та мати спеціальну кулю. Поранений дик кидається на людину. Тоді один ратунок - вилізти на дерево.

Дики дуже чуйні, але зір мають слабкий. Живляться всім, що попадеться. Жують у великих лісах. Dorостають до шести стіп /180 сантиметрів/ довжини. Важать до 450 фунтів. Молоді пацятка дуже рухливі, веселі й гарні. Вони мають ясні смуги на хребті, по боках вздовж цілого тіла. Ці смуги опісля зникають.

Дики держаться гурту. Вони люблять спільне життя, а це не раз стає їм в пригоді, при нападі вовків.

Коли дики зачують вовків, стають у коло, головами назовні, а пацят беруть у середину. Вовки ходять кругом та стараються вхопити смачненьке поросля.

Це рідко їм вдається. Часто розлючені дики самі кидаються на вовка та роздирають його. Щастя вовка, коли він встиг перескочити понад своїх ворогів та втекти в ліс. Частіше одначе дики вбивають вовка та з'їдають його.

= = = = =

ПРИМІТКА: Перечитайте про життя і пригоди дика в оповіданні Е.Сетона "Пінистий". Книжку можна дістати в Канаді й ЗДА.

=====
=====

"Тільки із-за гаю
Десь далеко сіроманці
Вовки завивають..."
/"Гайдамаки"- Т.Шевченко./

ВОВКИ НА СТЕПАХ УКРАЇНИ.

=====

У степах Подніпров'я, нижче Січеслава, було багато степових вовків. Вони нападали літом на овець на пасовищах, а зимою їх нахабству не було кінця. Вовки заглядали у вікна по хуторах, витягали овець із обор, не гордували курми та гуска-

ми, забирали також псів.

Зимою, в січні - лютому, степові вовки збираються в громади по кільканадцять штук та відбувають далекі мандрівки. На лови вовки виходять ніччю, але коли голодні, хапають добычу і в день.

Вовки витривалі. Бігають швидко. За одну ніч вони пробігають до 40 кілометрів. Часто нараз появляються в околицях, де перед тим ніхто вовків не бачив. В бігу вовк ставить задню ногу в слід передньої. Коли вовки йдуть гусаком, то всі ступають у сліди першого вовка. По слідах вовків у зграї важко сказати, скільки їх перебігло.

Слід вовка подібний до сліду пса, тільки лапа довша та виразніше видно пазурі.

Голос вовка - довге протяжне виття, голосніше ніж собаче. Наш старий пастух Юхим розказував, що вовки виють по-різному, даючи знаки своїм побратимам. Одне виття - довге й протяжне - це знак, що добыча близько, тільки вовк сам не дасть собі ради. Тоді з'являються інші вовки з найближчої околиці. Різке гавкання з переривним виттям - це знаки повного успіху: маємо добычу в руках! Ще трохи - і ми заспокоїмо голод. А ще інакше виють вовки, коли біжать слідами своєї жертви.

Досвідчені знавці життя звірів розказують, що вовча мова дуже нескладна, має всього кілька звуків, але вовки завжди добре порозуміваються та знають, що й де сталося. Крім того вони висловлюють свої думки за допомогою окремих знаків на придорожних стовпах, черепках забитої звірини, на камені, пнях дерев, тощо.

Славний дослідник звірят та письменник Е.Сетон називає ці місця "вовчими телефонами". На кожній такій станції вовк залишає свій запах. Тут вони довідуються, що з ким сталося, хто був, куди пішов, тощо. Ці "телефони" дають вовкам змогу стежити за всіма приятелями й ворогами.

Пам'ять у вовків чудова. Особливо вразливі вони на різні запахи. Вітер для вовків, як для людини газета. Вони довідуються через вітер про всі новини з великою точністю.

Хоч вовки взагалі дуже жорстокі, але кожна вовчиха-мати приймає до себе сиріт забитої посестри. Переборюючи всі труднощі, така вовчиха з посвятою виховує нараз дві сім'ї.

Про полювання на вовків з допомогою собак розказував мені дід Юхим.

Літом наші вівці ночували в полі. Вже з вечора баранів держимо в середині, а довкруги них лягали вівці. Пас їх дід Юхим із помічником Юрком. Юхим мав ще під своєю командою з дванад-

пять собак-вівчарок. Коли вівці полягали, Юхим розводив свої "стійки". Пси бігли за дідом. Цілий день вони спали, тепер же настав час їх розваги й товариських розмов.

"Сірко, лягай" - лунає наказ діда. Зі зграї псів вибігає Сірко. Він обнюхує своє місце, овець та лягає. Так розміщалися пси кругом овець, трійками. Найбільш досвідчені вівчарки були посередині, двоє слабших з боків. Ніюдин пес свого місця не покине, хоч як близько підійдуть вовки.

Плян вовків такий: всіми засобами відтягнути псів від овець, хоч з одного боку. Коли вівчарки поженуться за ними, тоді друга група вовків кидається на отару і вівці починають тікати зі страху. В тому безладді перемога вовків запевнена, добича багата.

Плян Юхима інший: помічник Юрко, як покажуться вовки, йде до баранів, зав'язує їм очі й не дозволяє рушитися з місця, бо тоді ціле стадо погнало б за ними.

Собаки залишаються всі на своїх місцях. Коли вовк підійде зовсім близько до овець, тоді Юхим наказує собакам:

"Муха, Вуж, Лисий! На, бери вовка!" - Це знак для наймудрішої "середнячки" та двох помічних собак.

Вони кидаються на вовка, хто спереду, хто ззаду, та перемагають його. Найчастіше одна хапає вовка за задню ногу, вовк обертається хопити напасника, а в той момент "середнячка" хапає вовка за горло.

Дід Юхим нагороджує їх найвищим відзначенням: поплескає по плечах та дає грудку цукру.

Після успішного бою Юхим ішов спати до свого куреня /ніби шатро зі соломи/. Біля нього лягав улюблений старий пес Дубок, особистий "секретар" діда.

- - - - -
"Вовка голод із лісу гонить." /Народня приповідка./

"Виття вовків робить на людину зловіще вражіння." /Мала Українська Енциклопедія./

+++#####+++
+++++

БОРСУЧИХА .
=====

В лісі, недалеко табору скитальців жила борсукова родина. Стара борсучиха знайшла собі надзвичайно вигідне сховище у великій рурі, якою колись осушували мокрявину в лісі. Рура була довга понад 40 метрів, досить широка, з двома виходами. До цієї рури борсучиха наносила м'якої трави й зробила вигідне лігво. Там вона приводила на світ свої чорні з білими пасками, гарненькі борсунята. Жила в рурі кільканадцять літ. Зимом входи затуляла й було тепло зиму переспати. Борсучиха нікому не докучала, господарство вела чисто, охайно. Ніхто нею не цікавився, а вона також нікому шкоди не робила.

Аж ось пішли таборяни-скитальці в ліс по сухі дрова на підпал і надибали руру. Заглянули до неї, порожня. Пошпортали палицею - нічого в рурі немає. Стоять коло рури, розмовляють. Кожний міркує, пощо в лісі рура заложена.

Прийшли до табору, оповідають сусідам. На другий день пів табору пішло руру оглядати. Якийсь німець сказав, що тою рурою воду спускали. Таборяни дали спокій.

Та знайшовся гуцул Максим Тарахало з Кобилецької Поляни, з-під Ясіня. Подивився він на руру й помітив невиразні сліди й рішив, що тут має бути якийсь звір. Хто він, йому байдуже, але добути його треба. В таборі нудно, а тут можна щось сплювати, хоч і без рушниці.

Посипав він піском навколо рури, з обох боків, щоб упевнитися, чи хто живе в рурі, чи ні. На другий день переконався, що є нові виразні великі сліди. Максим дібрав собі трьох приятелів і пішов у ліс на полювання.

Одному казав підложити вогонь біля долішнього отвору рури і димом вигоняти звірину, а сам з іншими приятелями виправи стояв при горішньому отворі рури з буками на поготівлі, щоб вдарити по голові та забити.

Борсучиха мала щастя. Плян Максима не вдався. Дим не доходив до середини довгої рури і хоч борсучиха чула, що щось не певне робиться коло її нори, але була розважна й не вилазила.

Вернулися мисливці до табору й довго радилися, якби то звіря з рури вигнати. Прийшло їм на думку нарубати тонких довгих лозин ліщини, без бічних галузок, пов'язати їх одну до другої й сунути з одного кінця рури до другого. Коли вздовж цілої рури заляже одноцільний патик, наче линва, тоді до одного кінця міцно прив'язати дротом клубок шмаття, величиною отвору рури, а за другий тягнути цю затичку, як випихайло.

Всі були певні, що тою дорогою звіря з рури силою витягнуть.

На щастя й цей плян Максима не вдався. Вночі борсучиха добре обнюхала сліди людей і передчувала щось недоброго. Вона винесла своїх дітей в інше місце й з болем серця покинула вигідне й добре старе гніздо.

Мисливці витягнули пом'яту траву, кубло зі шерстю, а борсучихи вже не було. Максим зі злоти сплюнув і мисливці вернулися до табору. Сміялися з них, а борсучиха тішилася й раділа, що зберегла своїх діточок від неминучої смерти.

""""""""""
""""""""""
""""""""

С А Р Н А .

=====

Ми побачили її в таборі новаків. Це було раненько, десь у липні. Вона вийшла зі сарнятком й - оглядаючись на всі боки - побігла до молодого вівса, що ріс на галявині, проти нашого табору. Ми бачили, як вона трохи поїла, а опісля піднімала голову й оглядалася, чи нема якої небезпеки.

Наша сарна в день відпочивала в лісі, а ранком та вечором приходила до вівса, завжди тією самою дорогою. Овес, видно, дуже припав їй до смаку, хоч могла вона теж житися в лісі жолудями, грибами, молодю травю, ягодами, галузками та корою дерев. Вона була сама одна, але братчик нам оповідав, що в більших лісах сарни живуть громадами. Стадо провадить самець. В його товаристві завжди буває кілька самичок з молодняком.

Ми думали, якби то зловити нашу сарну та освоїти. Одначе дізналися, що легко її привчити лиш тоді, коли взяти її дуже маленькою. Коли ж пізніше, - сарна назавжди остається дика. Тому й покинули нашу думку.

Наша сарна не мала рогів, бо мають їх лиш сарнюки. Роги служать їм до боротьби за провідництво в стаді. В небезпеці вони вміють боронитися і ударами можуть нанести важкі поранення. За перший рік у сарнюка виростають два невеличкі ріжки, порослі шкірою і шерстю. По деякому часі цю шкіру й шерсть сарнюки здирають об стовбури дерев, залишаючи на корі сліди покалічення. На другий рік роги відпадають і виростають нові, вже більші й з одним розгалуженням вгорі. На третій рік так само, але кінці рогів уже мають три розгалу-

ження. Дальші роги теж щороку відпадають, але виростають нові, так, як і на третій рік.

Сарна-мати пильно доглядає своє дитятко й стежить за ворогом. В небезпеці вона стає на задні ноги, заступаючи свою дитину, і передніми копитами старається вдарити напасника.

Сарна має знаменитий слух, нюх і зір. Від кожного шелесту тікає. Бігає незвичайно швидко, але вовк завжди дожене сарну, бо більш витривалий. Сарни вміють гарно скакати й перескакувати перешкоди. Роблять це незвичайно зручно й легко.

Ми постійно стежили за сарною. Навіть вимірили "на око", що мала вона около 130 сантиметрів /52 інчі/ довжини й була висока на яких 70 сантиметрів /28 інчів/. Як і кожна сарна, вона була чистенька, гладенька й елегантна.

Радо ми вітали її появу й охороняли її, як могли, від побережника, який був дуже злий, що сарна шкодила його вівсові.

Колись по дощі пішли ми її слідами. А сліди її легко пізнати, бо ступає вона кінцями пальців.

Рано, цілком рано, почули ми постріл у лісі. Серце наше забилося, може це з сарною щось сталося? Вона мабуть важко пережила постріл із рушниці побережника й знайшла собі інше місце до поживи.

Три тижні ми її не бачили. Аж під кінець таборування, вийшла наша сарна на полянку, тільки з більшою ще обережністю, як раніше. Вона легко хромала й була самотня. Ми були певні, що в цьому вина побережника. Певно це він вбив сарнятко, або воно не дало собі ради при хворій мамі й десь пропало, або дісталось ворогам.

Побачивши сарну, новаки закричали з радости. Сарна наполошилася та сховалась у лісі. Більше ми її вже не бачили.

.....

С А Р Н Я Т К О І В Е Д М Е Д И К .

=====

Рано-раненько, ледве почало світати, на березі річки Лімниці сталася така подія.

В смерековому лісі в наших горах Карпатах було полювання на сарни й забили маму-сарну. Лишилося сиріткою молоде сарнятко з білим хвостиком. Плакало, сумувало й шукало мамі. Та да-

ремні були всі його зусилля. Голодне й змучене Сернятко-Білий Хвостик пішло напитися водички.

Ледве вийшло з лісу й підійшло до потічка, як несподівано зустрівся із молоденьким чорним ведмедиком.

Ведмедик був сам. Чи мама його була хвора, чи його стрінула така ж доля, як сарнятко - того не знаю.

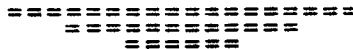
Ведмедик оперся передніми лапками на повалене дерево, а два кроки від нього пристанула, ні жива, ні мертва наша сирітка-сернятко.

Стояли обоє, дивились одне на одного, обоє перелякані, обоє бідні без мами й не знали, що робити, чи в ліс тікати, чи йти до води.

Я стояв збоку й був цікавий, чим то скінчиться?

Та ось почалась між ними розмова. Що вони між собою говорили, не дочув, а підслухувати не годиться. Та я побачив, що в їхніх очах з'явилась неначе усмішка довір'я. Вони разом пішли напитися водички, а потім дружно побігли в ліс.

Я дуже тішився, що й між дітьми тих диких звірів є згода й приязнь.

Г Р И З У Н И В У К Р А Ї Н І .

=====

Гризунів є найбільше зі всіх звірят. Це є дрібні тварини, що живляться переважно рослинами. До них належать: зайці, крілики, білки /вивірки/, ховрашки, хом'яки, бобри, тушканчики, байбаки, сліпці, щурі, мишва та інші.

Всі гризуни швидко множаться, наприклад, один щур за рік дає 60 штук малят.

Гризунів можна пізнати по двох довгих, вигнутих уперед зубах-різцях з кожної щелепи /щоки/. Ці зуби тверді, гострі. Вони від гризання стираються і весь час відростають.

Всі гризуни є більш або менш рухливі, бігають, вилазять на дерева, плавають і гребуть. Є веселі й мають неспокійну вдачу.

Одні з них є мешканцями дерев, другі живуть виключно в зем-

лі, інші у воді, а ще інші риють підземні нори.

Майже всі гризуни люблять чистоту. Багато з них засипають підчас зими в підземних хідниках, добре устелених мохом. В тих хідниках також переховують запаси поживи, яку зуживають підчас пробудження. Підчас довгого зимового сну лежать нерухомо, наче задубілі, серце ледве б'ється, кров кружляє дуже поволі, майже не дихають і їм вистачає то повітря, яке є в їх норах.

Є гризуни, які вміють будувати гнізда, уміють робити підпори, щоб земля не осипалася, або вживати розробленої глини для роблення стелі. Знають, як забезпечити мешкання від дощів, роблять комори на поживу, консервують їх від гниття, сушать овочі і т.д.

Кожний гризун працює відповідно до своїх вимог і власних сил. Одні менш вибагливі, другі люблять жити з вигодами. Ті останні будують кілька "кімнат", з них одна як схоронище від холоду, друга покій для матері і дітей, інші для поживи, спання, сіни і навіть мають місце для відходів.

Підземні мешкання мають один, два і більше входів-виходів, з одним або кількома поверхами.

Гризуни люблять гуртове життя. Багато з них живе парами, але чимало лучиться у більші громади, спільно виходять на лови, шукають кращих місць поселення, перепливають ріки, будують нові колонії.

Деякі живуть у вірному подружжі, інші того не додержуються. Одні є добрими батьками і мають приклади гарного родинного життя. Тут батько й мати беруть однаковий уділ у вихованні потомства. Нераз можна у них бачити співпрацю, чулість і зичливість так, як у людей.

Друга група гризунів значно менше прив'язана до дітей і материнська любов є дуже слаба.

Особливо це яскраво виступає у щурів. Тоді, як у багатьох звірят бачимо прояви великої материнської любови, включно до героїзму, то у щурів, як у батьків так і у метерей, бачимо дивні протилежності.

Відомо, коли щурів плекано у вигідній і просторій посудині. Мати протягом 22 днів дбайливо плекала своїх дітей, а одного дня всіх їх поїла. Ця мати була дуже любляча, носила малят в зубах до гнізда, годувала, носила їх на спині - однак ця любов скінчилася так трагічно.

Друга родина щурів не була краща. Мати протягом року мала 4 рази потомство від 4 до 7 штук і завжди молодих поїдали батьки. В цьому випадку більш активним до поїдання дітей був

батько.

Слід однако зазначити, що ці спостереження зроблені в неволі.

Взірцеву материнську любов до дітей бачимо у білки.

Всі гризуни - великі шкідники, бо нищать господарчі управні рослини, харчові продукти на складах або в хатах. Крім того часто поширюють хвороби. Цілком певно, що щурі розносять недуги чуми й холери.

Зайці і крілики мають смачне м'ясо. Білки, ховрашки, зайці і водяні щурі - дають шкірки, які йдуть на хутра.

Бобрів дуже мало в Україні. Їх не вільно забивати. Вони є під охороною держави.

""
""
""

Б О Б Е Р .

Найбільш цікаве й працювате звіря на Україні.

Працюватих звіряток є багато. Кожне в міру своїх сил і умов життя більш або менш докладають своїх ніг, дзьобів та розуму, щоб забезпечити собі та дітям життя та поживу. Кожне звірятко є цікаве, коли ми ближче з ним зазнайомимося.

На нашу думку найбільш цікавим, працюватим звірятком є бобер. До того треба додати, що бобрів взагалі є мало і вони належать до тих звірят, що вимирають. До вимираючих звірят або таких, яких є дуже мало, належать ще: зубр, козуля, дрохва /великий птах/, бабак, лось, рись, дикий кіт та інші.

Бобри є гризуни. Життя їх, праця та виїмкові здібності до будівництва - нічого спільного не мають з тими гризунами, здебільшого великими шкідниками у хатах, полях чи господарствах, як щурі, мишва та інші.

Бобри живуть над озерами, ставками та повільно текучими річками, береги яких порослі деревами, як іва, верба, осика, тополя, береза та зарослями з різних кущів та водяних трав.

У бобрів є найцікавіші їхні оселі. Ні одно звіря на землі не зміє так гарно й розумно будувати свої домівки, як це роблять бобри.

Хатинки бобрів бувають дуже великі. Є такі, що мають 4 метри в промірі, а високі на 2 метри. Ці домівки бобри будують на воді дуже помислово. Вони збудовані з пеньків дерев та галузок. Бобри нагризають пеньків, збирають їх в одно місце й укладають в окрему буду. Щілини між пеньками забивають землею і намулом, залишаючи отвори для доступу повітря. Кожна домівка виступає понад поверхню води на 1 метр.

В середині домівка має два поверхи. Один є під водою, другий над водою. В горішньому, над водою, живуть самі бобри і тут годують своїх дітей. В долішньому поверсі є зимова комора на поживу.

До домівки бобрів ведуть два криті ходи. Один є простий і похилий. Ним бобри зносять поживу. Другий є покручений. Через нього самі ходять і рятуються від ворогів. Обидва ходи є під водою.

Бобри люблять будувати свої домівки на глибокій воді і де позем води не міняється.

Бобри великі майстри до будування гребель. Ці греблі подібні до тих, що роблять люди коло млинів, щоб вода була спокійна й плила рівномірно.

Будова гребель є гідна подиву. Вони виявляють незвичайні "інженерські" вмінності. Греблі бобри будують з дерев, пеньків, галуззя, каміння і намулу.

Великі дерева, грубі як людина, бобри ріжуть своїми зубами за 2-3 дні. Зуби у бобрів сильні й гострі. Один бобер за 20 хвилин перегризе пень дерева грубий на 4 цілі, себто так швидко, як ручна пила.

Греблі будують великі й довгі. Деякі є довгі на 150 метрів. Такі греблі-загати творять ставки. Вода підноситься в гору й утримується на одній височині /поземі/. Коли ж вода підніметься вище, як треба, тоді бобри роблять у греблі діри, через які витікає зайва вода. Підчас посухи, бобри такі діри затикають.

Якщо вода тече дуже швидко, тоді бобри будують ще одну греблю, яка хоронить другу від знищення.

Бобри не можуть жити без води. В ній вони почувуються краще, як на землі. Водою їм легше зносити поживу до домівки з лісу і далеко безпечніше перед ворогом.

Живляться бобри корою дерев, молодими галузками і бруньками. Особливо люблять березу, вербу і тополю.

Якщо ліс далеко від їх оселі - то вони риють сплавні канали, широкі й глибокі на 1 метр. Відомі канали довгі на 100 метрів.

Канали риють передні ми ногами. Праця ця тяжка і поступає вперед поволі. Працьовитість їх є подиву гідна.

Бобрів в Україні дуже мало. Винищили їх люди за їх дуже цінне хутерко. Цінні хутра бобрів відомі ще за княжих часів. Українські купці вивозили боброві хутра до Європи. Князі мали свої "бобровища", де відбувалося полювання.

Відомо, що в Україні колись бобрів було дуже багато. Їхні оселі доходили до берегів Чорного моря.

Назви багатьох місцевостей як: Бібр, Бобрівка, Бібрка, Бібрець - вказують на те, що колись там існували бобри.

Дві світові війни ще більше знищили поселення бобрів і зменшили їх кількість. Тепер вони є під охороною держави. Схоронилися боброві заповідники на Поліссі, в Чернигівщині й Київщині.

Журнал "Ми і світ" подає, що в Україні є заповідник "Ушомир" в Житомирщині, де живе понад 60 штук бобрів. Є ще оселя понад Дніпром та його притоках від Чорнобиля до Києва і по ріці Десні в її притоках.

В ЗДА є значно більше бобрів. Найбільше їх є в Канаді, де бобра уважають національним звірем та охороняють законом.

Наші предки дуже цінили боброві хутра. Вживалися вони головню на шапки та на ковніри.

В "Слові о полку Ігоревім" згадується "бебряний" себто бобровий рукав Ярославни, у значінні найдорожчого, найкоштовнішого добра, що його Ярославна не жалує, аби тільки могли облегшити страждання любої людини.

"Омочу бебрян рукав у Каялі-ріці, утру криваві рани."

Підчас весіль молодий все мав боброву шапку, як знак багатства й знатности.

+ + + + +

Бобр досить великий. Довжина його майже метр. Має цікавий плесканий хвіст, який служить йому у воді за керму. На задніх ногах має між пальцями болонки, як у качок та гусей. Підчас нуркування щільно затуляє ніздрі /носові отвори/, щоб не заходила вода. Дихає легенями, які є при звичаєні до життя у воді.

=====
=====

Х О М " Я К . =====

Хом"яки дуже поширені гризуни в Україні. Хутро у них зверху руде, з жовто-червоним відтінком, а спід чорний. Вушка великі, округлі. Мордочка наче припухла, від двох мішочків, які мають в роті на збирання зерна. Лапи озброєні великими пазурами, якими вони зручно й швидко копають землю й можуть брати колоски збіжжя. Хом"яки особливо люблять пшеницю.

В Україні пшениця найкраща у світі і тому хом"яків у нас багато.

Життя хом"яків дуже цікаве. Вони не тільки дбають, як добути собі хліб насущний на один день, але складають його й на запас. Для того уладжують комори в землі та наповнюють їх зерном, яке споживають потім зимою, або коли бракне поживи, то й восени.

Комори хом"яки роблять в глибоких норах. Ці нори часом є довгі понад два ярди /метри/. Нори мають два ходи. Один головний, а другий на всякий випадок, коли треба рятуватися від ворогів.

Нори у хом"яків дуже чисті й вигідні. Хом"яки є аристократами між гризунами. Хатки у них вистелені половиною або різаною соломкою. Це дає зимою тепло та вигоду лежати на м"якій підстилці. Від головної кімнати-спальні є вхід до другої кімнати-їдальні, яка служить хом"якам за комору. Таких комор в норі буває дві, три або й більше. Комори хом"яки заповнюють зерном. До одної комори вміщується 20 фунтів збіжжя. Хом"яки вибирають найкраще дозріле зерно.

Назбирати таку кількість зерна діло нелегке. Воно забирає багато часу й труду. Це хом"яки виконують уночі. Лапками нагинають стебло пшениці до землі й відгризають колоски. Потім зручно витрушують зерно з колосків і складають їх у мішечки, які є в роті за щокми.

Хом"яки лущать колоски так довго, доки мішечки не будуть повні. До мішечка вміщується 1/4 фунта зерен. Щокми в хом"яків надуваються, мордочка стає широка і смішна. З зерном хом"яки йдуть до своїх хатинок. Вони з наповненим зерном ледве можуть відкрити рота й кусатися не можуть. Якщо хтось нападає на них, як вони відносять зерно, то хом"яки в небезпеці вмиг викидають з-поза щок усе зерно і бороняться всіма силами.

Принесене зерно хом"яки старанно й тісно складають до комори.

Зимою хом"яки засипають у тепломому й вигідному ліжечку. О-

бидва ходи старанно запихають соломкою і землю.

Час від часу хом"яки прокидаються, йдуть до комори пожитися, позамикають отвори й знову лягають спати до весни.

Варто ще згадати, що хом"яки мають окрему комірку, де вичищуються.

Хом"яки роблять хліборобам великі шкоди. В деяких країнах за вбитого хом"яка платять нагороду і все зерно, що було в коморах убитого хом"яка. Це дає чималі користі.

Хом"яки мають ворогів: псів й особливо тхорів та ласиць, які залазять у нори. Перед ними хом"яки стають безборонними і гинуть від гострих зубів цих страшних м"ясоїдних хижаків.

=====
=====

Х О М " Я К В Н Е В О Л І .

=====

Хом"як, як ми згадували, є шкідливий. Боротьбу з ним ведуть хлібороби й покликані до того установи.

Мучити звірят, хочби і шкідників невільно, ні старшим, ні молодим, а тим більше дітям.

Одного разу на коридорі в гімназії зчинився великий галас. За вчителем природи, що ніс у руках якесь червоняве звірятко, сунули учні до природничого кабінету.

Там до великого тераріума /освілена скринька/, який довго стояв порожній, учитель пустив налякане звірятко.

Воно забилось у куток і боязко дивилось на всіх. Учитель пояснив, що це молоденький хом"як, гризун, живе на полях і живиться зерном.

Перерва скінчилась. Учитель доручив одному учневі принести хом"якові води, а другому зерна.

Коли стало тихо в кабінеті, хом"ячок оглянув свою в"язницю, холодне поцинковане дно тераріума, обнюхав навколо грубе скло і не знайшовши нічого цікавого, забився в той самий куток і чекав...

Минула година. Учень забув принести води. Хом"ячок був голодний і мав спрагу - чекав. Чекав свого визволення і повороту до буйної родючої землі, в теплу, вигідну і простору нору

свої матері. Там повно добірних зерен пшениці, а тут холодна тюрма.

Прийшла довга ніч. Ніяких змін. Даремні всі надії.

Коли сходило сонце і вся кімната стала червоною від його життєрадісних променів, перемучений і голодний хом"ячок ще раз поглянув на золоте сонце, згадав своє коротке життя і сконав...

На другий день принесли хом"якові зерна.

Запізно.

Учитель взяв хом"яка за лапку і викинув до коша зі сміттям.

Упав на дно.

""""""""""
""""""""
""""""

Л І С О В И Й А К Р О Б А Т .

=====

Мабуть всі бачили в лісах, парках, садках, а часом і на вулицях міста - маленьке звинне сотворіння з гострими вушками, чорними очками й пухнастим хвостиком. Це - вивірка, або білка.

В Америці є понад п"ятдесят різних гатунків вивірок, але найбільше сірих і бронзових. Так само в Україні є багато вивірок.

Вивірка - незвичайний акробат. Вона сміло скаче з гілки на гілку, може також ходити по тонких дротах вперед і назад. Її очні м"язи й нерви так збудовані, що вона бачить на всі сторони. Хвіст вивірки - це керма для втримування рівноваги.

Взимку вивірка закриває хвостом вхід до кубла, щоб не задував вітер і не залітав сніг.

Вивірка живиться насінням, горіхами, корінцями, комахами, рідше дрібними звірятками, пташками й яйцями. Зуби її гострі й міцні, може розгризти ними найтвердший горіх.

Вивірка легко звикає до людей і бере поживу з руки. Однак треба бути обережним, щоб не вкусила за руку, бо наслідки такого вкушення можуть бути шкідливими для людського здоров"я.

Вивірки не тільки сміливі й спритні акробати, але й добрі

мистці. Своє кубло будують вони радісно й весело, наче бавлячись. Наперед збирають будівельний матеріал, а потім з найкращих його частин починають будувати.

Ці кубла невеличкі, але тривкі, вигідні й теплі. Будують вони їх найчастіше в дуплах дерев, накриваючи вхід стіжковатим дашком так, щоб до середини не заходив дощ і сніг.

В кублі нагромаджують вивірки харчові припаси на зиму.

Кубло в середині вистелене ніжним мохом, щоб маленьким вивірчатам було тепло і м'яко, бо родяться вони голі й дуже слабі.

Вивірка - мати дуже любить своїх дітей. Спочатку годує їх своїм молоком. Потім батьки приносять їм поживу, поки малі не навчаться здобувати її самі. Коли діти наберуть сил і підростуть, батьки приготують їх до самостійного життя при допомозі різних штук, скоків, забав, перегонів, хованок тощо.

Вивірка має багато ворогів - яструбів, борсуків, лисів, рисів, кайотів та інших м'ясоїдів.

Зимою вивірка спить. Однак в погідні дні, як засвітить сонечко, вона вибігає надвір, щоб випростати кісточки, погратися та пошукати свіжої поживи. А під вечір знову біжить до кубла й спить-відпочиває до весни.

Вивірки дуже швидко хвилюються до людей й радо беруть з рук горішки чи іншу поживу. Нехотячи вивірка може вкусити палець і ранка дуже довго гоїться. Краще поживу вивіркам кидати, а не давати з рук.

Часом вивірки відбувають мандрівки. Вони покидають ліс і шукають інші місця поселення.

В 1915 році довелося бачити таку незвичайну пригоду. З лісу вийшла величезна громада вивірок і попростувала на місто. Йшли вони малими гуртками. Бігли вулицями, плигали через парканки, залазили до хат, скакали по дахах. Хоч вивірки є полохливі звірятка, але тут невідомо де у них подівся страх. Вони не боялися ні людей, ні псів. Підчас мандрівки загинуло їх дуже багато. Гризли їх пси, били нещадно люди, топилися перепливаючи ріку, але невпинно мандрували вперед і оселилися в іншому лісі, пару сот миль від попереднього замешкання.

Причини докладно не в'яснено. Може відчували голод у старому лісі, може з'явилася хвороба, яка могла їх усіх загубити, або передчували щось недобре. Взагалі різні звірята час до часу роблять такі мандрівки.

++++
++++
++++

кожушок і не любить перебувати там, де є нечистота. Живиться вона лише солодкими речами: морквою, буряками, корінцями солодких трав, а найчастіше корінцями молодих овочевих дерев.

Нориця веде виключно нічне життя. Вона риє дуже довгі нори у різних напрямках, з численними входами й виходами. В день ці входи затулені землею і тяжко їх розпізнати. В ночі нориця виходить наверх і робить великі шкоди в господарстві.

Найбільше не люблять нориці садівники. В розсаднику овочевих дерев і в молодому саду вона робить великі спустошення. Буває, що за одну ніч нориці знищать кількالكітню працю садівників над вирощуванням овочевих деревець.

Сьогодні вдень всі деревця здорові, зелені - а на другий день чимало з них похилилося на бік. Берете деревце в руку, а воно легко витягається з землі.

Це зробили нориці. Вночі вони підгризли корінці у самого пня і спричинили смерть молодому деревцю.

У садівників виступають сльози на очах! Що робити? Треба з ними боротися, але нориці дуже розумні, мають гострий нюх і боротьба з ними дуже тяжка.

Нориць підкурюють їдким сірковим димом, який особливими приладами-рурками напускають у їх нори. Закопують під кожне дерево свіжу моркву з труткою. І хоч це робиться в рукавичках, щоб нориця не почула запаху рук людини, нічого не помагає. Нориця моркви не доторкнеться. Якщо садок малий - то його перекопують і кладуть дротяні сітки в землю. Всі ці засоби мало успішні.

На щастя садівників - нориця має страшного ворога, якого панічно боїться. Це ласиця. Ласиця-маленьке звірятко з роду куниць. Вона має тонке видовжене гнучке тіло з довгим хвостиком. На кінці хвостика китиця. Зимом ласиці змінюють бронзовий кожухок на білий, щоб на снігу було їх мало помітно.

Ласиці є хижаки. Живляться лише живими звірятами. У недбайливого господаря ласиця як добереться до курника, то підгризає куркам або іншим птицям шийки й робить великі шкоди.

Оці ласиці, як занюхають, що десь є нориці - напевно там з'являться. Це для садівників спасіння. Зручні й швидкі ласиці влазять до нор нориць і там роблять з ними порядки.

Нориці, як зачують ласиць, починають божевільно ритися, ховають свою голову в землю, а при наближенні ласиці просто дерев'яніють.

За одну хвилину нориця вже не живе. Ласиця перегризає її горло.

За кілька днів у садку вже немає нориць. Ласиці десь зникли.

Ласиць треба уважати дуже корисними тваринами. Вони, крім нориць, нищать щурів і мишву.

=====
=====

Щ У Р І .

=====

В Сполучених Штатах Америки щурів так багато, як людей. Начислюють їх понад 160 мільйонів.

Ще більше щурів у Франції, особливо в Парижі. Вони там так розплодилися, що є їх більше, як 3 мільйонів. За один день вбивають понад 1300 щурів. Знищено їх понад 3 мільйони, а мало помітно, що їх менше.

Таке подають нам газети.

Щури їдять все. Вони не вибагливі, швидко розмножуються, є дуже відважні й мудрі.

Всюди зі щурами ведуть боротьбу. Вони приносять величезні втрати.

Про мудрість та помисловість щурів усі знають. Я оповім вам, як щури добралися до сметанки.

На Великій Україні селяни переховують молоко в глечиках, це є глиняні поливані посудини, що вміщують приблизно одну кварту.

Глечики з молоком ставлять до погребу/льошу/. Молоко накривають дощинками, щоб не засмітилося.

Якось щури добралися до тих глечиків і зштовхнувши дощинки на бік - виїли сметанку. Це повторювалось не раз.

Для селян це велика втрата, бо зі сметанки вони робили масло, яке продавали, а збиране молоко пили самі.

Кожна господиня боролася з щурами, як лише могла. Ставили лапки, клали трутки, наливали бочки водою і прикривали солом'ю та заманювали щурів на дощинку, яка падала до води з щуром, тримали котів, забивали діри склом і т.д.

Щури бралися навіть зісунути дощинку, на якій був ка-

мінь. Довелося молоко переховувати в пляшках, хоч це було дуже невигідно й забирало багато часу з наливанням та миттям.

Уявіть собі, що щури й тут знайшли спосіб, як дібратися до молока. Вони вибирали пляшку, яка стояла коло якогось предмету або коло самої стіни, а коли була ще горішня полицка, то добирались до тої пляшки, що стояла з краю.

Як щури **вміли** дібратися до молока в пляшках - то вже їх секрет, але одного разу господиня бачила, як щур зіскочив з полицки, де було молоко й його хвіст був білий, покритий сметанкою.

Не трудно догадатися, що щури знайшли спосіб вмочати хвіст через горлишко пляшки, потім його злизували й в той спосіб смакували свіжою сметанкою.

+++++
+++++
+++++

В І Д В А Ж Н И Й Щ У Р . =====

Майже всі гадини нападають на живих тварин. Одні забивають їх, кусаючи трійливими зубами, з яких виливаються краплини смертоносної їди, другі задушують їх своїми сильними м'язами.

Коли жертва перестала рухатися, тоді гадини проковтують їх цілими зі шкірою або пір'ям, всмоктуючи їх разом зі слиною, яку виділяють в роті.

В зоопарках гадин годують тими звірятками, яких вони люблять їсти. Найчастіше кріликами, щурами, мишвою, голубами і т.под.

В зоопарку Baltimore's Druid Hill Park Zoo сталася нечувана подія.

До клітки, де була трійлива гадина з Бразилії і яка живиться щурами, кинута звичайного рудого домашнього щура.

Гадюка побачила щура і стала до нього підповзати, щоб вкусити й проковтнути.

Однак щур виказав подивувідну відвагу. Він не очікуючи нападу гадюки й не звертаючи уваги на небезпеку, сам кинув-

ся на неї і почав її кусати. Гадюка, подразнена таким нахабством старалася вкусити свою жертву та розлючений щур зручно відбігав на бік, кидався на гадину то з одного, то з другого боку й покусав у кількох місцях, а потім зручно вчіпився пазурами ззаду голови та почав гризти голову гадини.

Гадюці грозила небезпека й сторожа мусіла забрати щура, щоб не допустити до страти цієї бразилійської гадини.

Щур, який мав згинутися від свого найбільшого ворога, завдяки своїй відвазі став побідником і героєм.

Добрий примір і для людей, які часто не вірять у свої сили.

+++#####+++
#####

БІЙ КОТА ІЗ ЩУРОМ . =====

Оповідала мені одна вчителька про бій кота із щуром в її кімнаті. Шкільний інспектор призначив їй місце вчительки в селі Поляна на Лемківщині. Село далеко від міста, в горах, навколо ліси. Школа була на горбку, недалеко церкви.

Вона приїхала на день скорше, щоб роздивитись, де буде мешкати й щоб відпочити по подорожі.

Шкільний сторож показав їй кімнату. В тій кімнаті перед тим мешкала стара вчителька, яка відійшла на пенсію.

Учителька була змучена, розпакувала речі, постелила ліжко й лягла спати.

Вночі чує, щось плигнуло на ліжко й лягло на ноги. Учителька лежала непорушно, думала, що то кіт. Ранком побачила великого рудого щура, що спокійно зіскочив з ліжка і повагом поліз до діри коло дверей.

Бідна вчителька так перестрашилася /щурів дуже боялася/, що вирішила пошукати собі іншого помешкання в селі.

Про цю пригоду вона оповіла керівниці школи й зголосила, що мешкати в школі не буде.

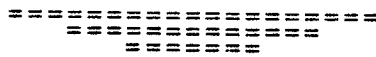
В розмові з керівничкою довідалася, що стара вчителька, що тут мешкала, приручила щура. Щовечора годувала його молоком і щур спав у неї в ногах. Щур випасся, як мале пацятко і ніяких шкід своїй опікунці не робив. Кожного вечора зила-

звив з нори, нікого не боявся і поводився, як кожне домашнє звіря.

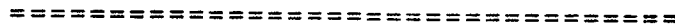
Керівничка обіцяла позичити на селі доброго kota, щоб позбутися небажаного співльокатора.

Увечері кіт був у кімнаті. Ледве щур виліз з нори, кіт накинувся на нього. Почалася боротьба. Міцний був кіт, але й щур легко не піддався. Був відважний і нахабний. Щур схопив kota за губу й повиснув на ній. Кіт ледве відірвав його. Оба закровавилися. Остаточо кіт зручно схопив щура за карк і задушив його.

Учителька не могла зрозуміти, як її попередниця могла любити щура. Він був брудний, поганий.

МАЛЕНЬКА ЛІСОВА МИШКА.

Люди люблять носити золоті або срібні речі: годинники, перстені, нараменники, тощо. Мало є людей, які не тішаться золотим перстеном з гарним, блискучим камінчиком.

Особливо люблять носити прикраси молоді й старші жінки. Різними коштовними шпильками прикрашують своє убрання, носять ковтки, намисто або інші прикраси на руках чи шиї. Багато людей купує дуже дорогі прикраси, з правдивими самоцвітами у золотій оправі. Бідніші задовольняються дешевими, штучними виробами.

Люди люблять блеск, гру барв цих різних прикрас та люблять їх мати у себе.

Тож не дивуйтесь, що серед звірят є такі, що теж любуються блискучими предметами. Нераз із великими труднощами, після довгих пошукувань знаходять вони якийсь блискучий предмет. Може то бути скло, що грає барвами на сонці, кусничок перламутрової мушлі, або загублена річ якогось подорожника: ніжик, ложка, або щось інше блискуче. Вони тягнуть ці скарби до своєї хатинки, кладуть на горбок коло нори й тішаться ними з такою насолодою, що аж слізки виступають на їх очах!...

В Америці є маленька лісова мишка. Живе вона лише в лі-

сах, шкоди нікому не робить, харчується зернятками лісових дерев. Тихенька, непомітна. Однак вона дуже любить блискучі предмети. Шукає їх по цілому лісі. Вона готова навіть вкрасти з вашого шатра кожну річ, яку лиш там знайде. Коли вам трапиться щось такого, тоді не думайте, що хтось із людей зробив вам таку прикрість. Ідіть тоді в ліс і шукайте гніздечка тієї мишки, яке недалеко вашої тимчасової зупинки. Там коло нори напевно знайдете свою згубу.

Бідна мишка буде дуже журитися, що втратила таку чарівну, блискучу річ. Але вона далі буде шукати щось інше, щоб тішитися прикрасою, без якої жити не може. Зробіть її щасливою, якщо забіраючи свою згубу положите їй бодай кусничок дзеркальця або щось інше, але блискуче.

Л И Л И К .

Нашого лилика або кажана люди чомусь не люблять; бояться його та оповідають про нього всякі нісенітничі. Так одні кажуть, що лилики вцеплюються в волосся людей, інші, що лилики п'ють кров звірят тощо.

Ні одно, ні друге, не є правдою. Життя нашого лилика є нічне. Він літає безшумно, появляється непомітно, живе поблизу людей і часто зовсім низько кружляє над нашими головами.

Удень лилики відпочивають у темних місцях: у дуплах дерев, у стодолах, пивницях, на піддашнях, дзвіницях, старих незамешкалих замках або в щілинах скель.

Нічний спосіб життя, вигляд лилика та замешкання в руїнах і темних місцях викликало недовір'я у людей до лилика і несправедливу про нього думку.

Лилик дуже маленький; це найменший ссавець /Ссавцями називаємо звіряток, що по народженні живляться молоком своєї матері/. Довжина його тіла є ледве 2 цалі /чотири з половиною сантиметри/, тоді, як домашня мишка - вдвічі більша від нього. Передні лапки лилика видовжені, а між ними знаходяться тонкі шкірки - майже прозорі оболонки. Ці кінцівки ми називаємо крилами. Лилики літають дуже звинно, але недовго, бо мучаться і мусять час від часу відпочивати. Для відпочинку лилик зачеплюється пазурами задніх ніг до якогось предмету і повисає головою вниз, а крила складає, пригнувши їх до свого тіла. Ходити лилик не може, бо його ноги, що творять крила, придатні до літання, а не ходіння, хоч у разі потреби лилик може повзати по землі. Щоб відлетіти, він мусить зробити пару скоків, відбиваючись задніми ногами.

Лилики живляться виключно комахами, головню нічними метеликами, жуками, комарами, які літають найбільше вечорами. Ловить

їх лилик на лету, відкриваючи широко ротик, озброєний гострими зубчиками. Очі лилика мало йому помагають при ловленні комах. Це підтверджує такий досвід. На короткий час зловили лилика і заліпили йому очка воском та пустили в кімнату, де були натягнуті дроти в різних напрямках. На дротиках висіли дзвіночки. Лилик літав і не доторкнувся дротів. Дзвіночки не давали звуку. Усталено, що змісл дотику - чуття - в лиликів знаходиться на нижніх шкірках крил.

Лилики доглядають свої крила і намащують їх товщю із залоз, які знаходяться по обох сторонах очей.

Під кінець літа лилики дуже товстіють. Вона нагромаджують товщ під шкірою тіла, як запас поживи на зимовий час, коли немає комах і треба довший час голодувати.

Приблизно в листопаді лилики вже не вилітають зі своїх криївок, але завішені вниз головою, добре обгорнувшись крилами, і міцно сплять до весни.

Маленькі лилики народжуються на початку літа. Найчастіше народжується тільки одна дитинка. Вона причіпляється своїми пазурами до тіла матері і не розлучається з нею під час літання, а годується молочком своєї матусі. Покидає маленький лилик тіло матері, коли підросте і стане настільки самостійним, що зуміє ловити комах.

Лилики корисні звірятка. На жаль люди мало оцінюють їх, не знаючи докладно життя лиликів. Лилики є постійні й вірні помічники хлібороба, садівника, городника й лісовика.

Один лилик з'їдає, щоб насититися, 20 жуків або кілька метеликів і 60 мух. Тому, що найшкідливіші комахи літають уночі, лилики, винищуючи їх приносять людям велику користь.

х х х

В теплих краях є великі лилики-упирі, які вночі кусають у гребні курей і висисають з них кров. Ті самі лилики-упирі кусають коней, ослів та коров. Були випадки, що ці упирі нападали на сплячих людей у полі. Людина не чує, коли її кусає упир. Він робить маленькі ранки, менші, як робить маленька п'явка, а крові випиває майже одну склянку.

Один подорожник оповідав, як одного разу, коли він ліг спати у великій кімнаті, раптом влетів великий упир. Він тихо облетів кімнату, став кружляти над подорожником, який удавав, що спить. Упир покружляв, покружляв, підлетів зовсім близько до подорожнього, а потім сів йому на груди. Подорожній почув, як упир сів йому на груди, але не відчув, як той прокусив шкіру і став пити кров. Спочатку нічого не боліло, але по кількох хвилинах він відчув, що в нього на грудях ніби п'явка. Подорожній зловив упиря і задушив його.

УЛЮБЛЕНИЙ ПТАХ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА.

ЛЕЛЕКА, ЧОРНОГУЗ АБО БУЗЬОК.

Простягнися на траві, дивися на хмари і ні про що не думай. Одну хвилину заледве лежиш і слухавш мовчання. Тоді починають ліси й поля співати своїми голосами, приходять заприятені розказати свої радості й терпіння мовою й звуками, що ти їх розумієш. І коли ти дуже уважно прислухаєшся, починають шептати довкруги тебе дивні речі.

Аксель Мунде.

Марійка і Лесик вбігли до хати й радісно закричали:

-Татусю! На нашій стодолі лелеки!

Батько-господар вийшов на подвір'я.

-Діти не галасуйте і, борони Боже, не зробіть кривди цим птахам! Вони принесуть нам щастя, а якщо вчинити їм кривду, то можуть вогонь принести і хату спалити. В Україні кожний господар радіє, коли цей приятний птах збудує гніздо на його хаті або стодолі. Одночасно боїться заподіяти йому кривду і повернути на себе нещастя.

Діти притихли. Піднявши вгору головки, вони не спускали очей з дивних гостей. Лелеки стояли на краю солом'яної стріхи, розглядалися і ніби між собою розмовляли. Час від часу підіймали вгору свої довгі дзьоби і клекотали. Не важко догадатися про їх розмови, пляни й турботи.

Це була молода пара лелек, що з'єдналися у вірне подружжя на ціле життя. Вони тількищо прилетіли з Північної Африки або, може, з Туреччини, де перезимували. Вернулися до рідного краю своїх батьків, де й вони народилися й де провели перший рік свого безтурботного життя.

Тепер вони вже дорослі й мусять самі дбати про себе. Тут збудують гніздо, виведуть діточок, навчать їх любити рідну землю і знати все, що повинен знати кожний член їх родини.

Наші лелеки спробували дзьобами соломі і ствердили, що вона міцна, не трухлява - тож гніздо буде міцно лежати на добрій основі. Потім оглянули подвір'я. Воно їм сподобалося. Навкруги чисто, привітно, а за хатою росте вишневий садок. Є діти, а дітей вони люблять. Лелеки вміють відчувати небезпеку оточення й пізнавати людей. Не було випадку, щоб вони ставили гніздо на хаті недоброї людини. Лелеки все перевіряють. Не раз злітають з гнізда і ходять по подвір'ю між курми, качками та гусьми. Дурних індиків не люблять і тому до них не наближаються.

Молоді лелеки знову заклекотали. Вони вирішили тут оселитися на довгі літа. Ще треба їм оглянути околицю. Правда, вони вміють підшукати мокрі терени, але все ж таки треба про все упевнитися.

Лелеки злетіли із стодоли, закружляли над подвір'ям і подались в сторону ставка.

Господар використав їх відсутність, приставив драбину і з трудом витягнув на верх стодоли старе колесо від воза. Міцно прив'язав його дротом, щоб лелекам було вигідніше і легше збудувати гніздо. Хай знають, що їм раді!

Оглядини ставка переконали лелек, що влітку він не висихає, що досить буде поживи для них і для їх дітей.

Колесо на стодолі їм припало до вподоби. Отже, все гаразд! Закипіла робота над будовою гнізда. Спочатку обоє носили галузки, а далі робив це лише самець. Його самичка перебрала обов'язки будівничого. Гніздечко завжди будує пташинка-мама. Будувати гніздо - це ознака любови до діточок.

По довгій і тяжкій праці гніздо було готове. Вони оглянули свою роботу, клекотали і сповіщали всім, що сподіваються малят. Батьки висиджують яйця на зміну. Одно сидить у гнізді, а друге відлітає на ставок чи мокрявину. Тут упорядковує своє пом'яте пір'ячко, чиститься, вмивається і заспокоює голод.

Бережіться жабки, ящірки, малі гадючки й вужики! Лелека - ваш найбільший ворог. З'їсть вас цілими або розіб'є дзьобом на шматки і проковтне частинами. Як побачите червоний дзьоб і довгі ноги, - мерщій ховайтеся!

Самичка-лелека складає двоє, троє, а то й четверо яєць, але завжди вигодовується тільки двоє сильних лелечат.

Слабі гинуть в гнізді або випадають з гнізда через неувагу. Велика радість в гнізді, коли появляються молоді. Батьки тішаються і безперестанку клекотять і дають знати всій околиці про своє найбільше щастя.

Перед батьками лежать тяжкі обов'язки не лише вигодувати, але й боронити дітей від яструбів. Не раз ціла громада лелек спільними силами борониться проти цих жорстоких напасників.

Любов матері-лелеки доходить деколи до героїзму. Якось під час пожежі подружжя лелек урятувало своїх дітей тим, що поливало гніздо водою, що приносило в дзьобах. Іншого разу вогонь нагло охопив гніздо лелек. Спочатку лелеки старалися зробити все, щоб винести малих з гнізда, а коли їм це не вдалося, мати-лелека, що не хотіла лишити дітей, згоріла разом з ними.

Якщо в неприсутності лелек згорить хата чи стодола, то по

відбудові лелеки вертаються на попереднє місце.

По жнивах, на свято Спаса, лелеки починають готуватися до відлету. Вже перед тим сумують. Можна бачити, як непорушно довго стоять на одній нозі, заховавши дзьоб під крило. Сумують, бо мусять залишити свою дорогу й багату Україну.

Перед відлетом у вирій збираються вони громадами на пасовищах або лісових полянах. Часом злітається їх кілька сот або й тисяч. Тут радяться, вибирають "раду старших", провідника мандрівки та позбуваються хорих і немічних, що не годні витримати далекої дороги понад горами й водами.

Про лелек розповідають багато цікавого, навіть дивного і незрозумілого. Варто згадати, що між лелеками бувають деколи криваві бійки перед відлетом. Можна лише здогадуватися, що причиною цього буває недостача поживи або якась незгода й інші порахунки.

У вирій летять високо трикутним ключем. Подорож їх довга, часом розтягається більше, ніж півтори тисячі миль.

Останніми часами лелек щораз менше. Дуже важко зустріти зовсім чорних лелек. Вони збереглися ще в Карпатах, на Волині й Поліссі, де живуть у диких пушах і до людей не наближаються.

Лелеки вигибають головно в Африці, куди прилітають на зимівлю. Там селяни борються з сараною і винищують її різними отрутами, а лелеки живляться тою затруєною сараною і масово гинуть.

У З'єднаних Державах Америки лелек немає. Вони живуть тільки в Європі, особливо в Україні, де їх найбільше.

Всі зусилля оселити їх в інших країнах світу не дали бажаних успіхів.

За вірність своїй батьківщині—Україні належить лелекам особлива пошана.

"Шануй гніздо старого черногуза,
Він стереже і клуню і стіжок" /П. Филипович/

Стоїть бузько на воротях у червоних чоботях.
/НАРОДНЕ/.

Р А К І В О Р О Н А .

Завідуючий відділом птахів музею в Чикаго, п. А. Ренд, подає цікаве спостереження про ворон, яких зараховує до розумніших птахів.

"На очах ворони пес гриз кістку. Ворона підлетіла до пса і старалася його відігнати кряканням. Коли це їй не вдалося, до неї приєдналася друга ворона, яка з іншого боку робила те саме; але теж без успіху.

Це спостерегла третя ворона. Вона підлетіла до пса і сильно дзьобнула його в хвіст.

Пес, заскочений несподіванкою, повернув голову назад. Цим покористалася перша ворона, що враз кинулася на кістку і з нею відлетіла".

х х х

У нас на хуторі Залюбовка був невеликий ставок. З глибшого боку ріс рясний очерет, з плитшого - купалися і їздили на човні.

В ставку риб не було, але раків водилося дуже багато. Раки були великі, темнозелені, з предовгими вусами.

Ще малим школярем я навчився в цьому ставку плавати. Тут з хуторянськими хлопцями їздили малим човном-плоскодонкою, бавилися у різні гри, зимою ховзались, а літом ловили раків різними способами, звичайно на головки оселедців.

Гай, гай! Скільки то споминів пов'язано з тим ставком на до-рогій степовій Україні.

Минули дитячі і шкільні літа. Прийшла війна, революція, гарні дні відновлення нашої самостійності.

Всі ті події відірвали мене від хутора. Не був я там кільканадцять літ.

Смерть мого товариша дитячих літ, Василя, що мешкав постійно на хуторі, примусила мене поїхати в ті сторони. Вмер бідний Василь від ран в хребет, які дістав на війні. Я віддав йому останню пошану.

По похороні вийшов в поле, хотілося побути на самоті. Ліг біля ставка, свідка всіх наших пригод і забав з покійним Василем.

Сонце стояло високо. Повітря сухе, здорове. Гаряче! Тихо! Чути лише змагання музик-цвіркунів.

Я лежу й спостерігаю довкілля.

Ось прилетіло стадо сірих ворон з молодняком. Старі вчать, як треба видобувати з берега всяку поживу: хробачків, жучків або й малих рачків.

Ворони зручно тримаються ногами країв берега, сильно перехиляються цілим тілом до води й щось там шукають дзьобами. Дзьобнуть і оглядаються, чи все в порядку, чи немає чогось небажаного, не-

безпечного. Обережні птахи.

Минуло добрих дві години. Ворони безперервно заняті своєю працею.

Я вже збирався йти дохати, аж чую, з криком піднялося ціле стадо ворон угору і кружляють над ставком.

Не знаю, яка причина! Нікого не бачу, хто міг би порушити їх спокій.

Ворони літають збиті в купу, крячуть несамовито. Я напружено дивлюся догори і нічого не бачу.

За десять хвилин одна ворона, як камінчик, впала на землю.

Я зірвався і побіг до неї.

І бачу наслідки побоевища: лежить ворона й біля неї великий рак, що клешнею вхопив ворону за горло.

Обоє мертві. Ворону рак задушив і сам розбився, падаючи на землю.

Стало зрозуміло. Недосвідчене воронення попало в клешні рака, коли порпалося і добувало поживу в ставку.

Великий рак має велику силу в клешнях. Він може витримати п'ятикілограмовий тягар /понад 10 фунтів/. Коли б рак мав величину людини, міг би підносити тягарі до шости тисяч кілограмів /понад 12,000 фунтів/.

Тому задушити ворону не було йому важко.

"Ранок тихий, прекрасний. Тільки іволги і ластівки нарушали деколи сонну, солодку тишину ранку."
/Дневник Т. Шевченка/.

Л А С Т І В К И .

Ластівки більшу частину свого життя перебувають в повітрі. Там вони добувають поживу для себе і для своїх діточок і полагоджують усі "громадські" справи.

Живляться ластівки виключно комахами, які літають. Ластівки мають великий рот й можуть його широко відкривати.

Майже всі комахи є шкідниками, а тому ластівки є нашими помічниками в їх нищенні.

Ластівки гарно збудовані, стрункі й чепурні,

Груди у них сильні, серце здорове, крила великі, серпувато загнуті з гострим закінченням, а хвостик довгий і роздвоєний.

Одні ластівки мають білі груди, інші - червоні. Пір'ячко в них темносинє, аж чорне, лискуче і гладеньке. Ніжки маленькі й слабенькі. Вони послуговуються ними лише для того, щоб чіплятися за нерівності.

Гніздечка ластівки ліплять з мокрої глини. Їх гніздо гарне, уміло збудоване, дуже вигідне, тепле й міцне. Треба дивуватися, як така маленька пташка може одним дзьобиком довершити такої будови. Ластівки люблять будувати свої гніздечка під вікнами в куті, в стодолах і навіть в хаті, в сінях.

Щороку ластівки виводять 3 - 4 діточок. Дітей вони дуже люблять. Діти все голодні й батьки мусять 500 - 600 разів денно прилітати до гнізда і щось приносити їм з поживи.

Коли діти підростуть, батьки вчать їх літати. Ластівки живуть у вірному подружжі. Ніколи не розлучаються і завжди вертаються до свого гнізда, до того господаря, де вони поселилися на подвір'ю.

Ластівки в Україні прилітають весною і дають знати, що вже весна і треба підготовлятися до праці в полі. На осінь відлітають в теплі краї, де є багато для них поживи.

Ворогів ластівки не мають. Яструбів і шулік вони не бояться, бо літають далеко швидше від них. Коти ласі поживитися їх ніжним тілом, та не достануться по стіні до гніздечка. Найбільше ластівкам докучають горобці. Ці лінюхи не хотять трудитися при будові гнізда і часто силою відбирають у ластівок їх вигідні хатинки.

За таку напасть ластівки гостро карають напасників. Вони дають знати своїм посестрам і тоді злітаються сотні ластівок і всі несуть глину, якою замурують нечемних злочинців.

Про ластівок часто згадується в народних піснях.

ДИВНА КУРКА.

Всі знаємо, що кури бояться води. Якщо під курку підкласти качачі яйця і вона висидить "дітей"-каченят, то завжди з ними має

клопіт. Каченята люблять воду і як тільки її побачать, - зразу лізуть до води. Купаються, бавляться й мамою не журяться. Це для них велика радість і втіха.

А бідна квочка ходить понад берегом, журиться, кличе дітей, плаче, а сама нізачо до води не полізе - боїться.

Та ось недавно сталося "чудо" в природі, з курками. Червона курка на фермі в стеїті Флоріда перекреслила все, що ми досі знали про курок.

Ця курка дуже любить воду. Вона є приятелькою одного хлопця і з ним купається в річці. Курка дуже смілива, охоче лізе до води, вміє плавати, нуркувати, купатися.

Багато людей дивуються з цієї мокрої курки, фотографують її у воді, коли вона плаває і не можуть собі пояснити, що сталося з куркою. Чимало знімок цієї дивної курки вміщено в різних американських журналах.

Знаємо ще одного "дивного" півня з місцевости Дерлетону в Англії. Цей півень походить з родини курок, які відзначаються великою носністю яєць і нагороджені кількома медалями.

Перед кожною виставкою півня купають. Він спокійно стоїть в баняку з водою, а його мийть милом з ніг до голови. Півень радо приймає купіль і не робить ніяких клопотів. По купелі його накривають простиралом та коциком, поки не висохне. Чи він вміє плавати й полізе до води, як "дивна курка", не відомо.

Д О К Т О Р Ш П А К .

Надворі велика спека. Корови пасуться і ховаються від докучливих мух. На поміч коровам прилітають шпачки.

Шпачки - приятелі й лікарі. Вони підлітають зовсім близько і кажуть: "Люба коровко! Стій спокійно, не рухайся. Я от бачу на твоїй спині лаять мухи і хробачки. Я їх з'їм. Вони тобі докучають, а я дуже смакую різні хробачки та комашню. Прошу тебе, не махай хвостом."

Коровка послухала. Стоїть, не ворухнеться, а шпачок сів на спину і ловить мух та видзьобує всяких шкідників, які загнуздилися в волоссі й між рогами коровки.

-От спасибі тобі, пане докторе, за поміч, - каже коровка, - але прошу подивися, що є у мене на спині, під шкірою, так мене гризе.

Шпачок надибав велику гулю і пояснює: -"Дорога приятелько!

В тебе на спині під шкірою загіздився великий хробак-гедз. Я видовбаю його, але буде тобі трохи боліти".

Коровка рада, що позбудеться великого боляка. Доктор Шпак гострим дзьобом пробив шкіру, витягнув великого хробака і з"їв його.

-Тобі, коровко, я поміг позбутися докучливих шкідників, а для мене була гарна перекуска. До побачення! Тепер лечу до інших моїх приятельок.

х х х

Шпаки є дуже пожиточні пташки. В одному лісі появилoся дуже багато дуже шкідливої гусениці "Ногохвоста берестового". Найняли робітників збирати їх. За 14 днів зібрано 120 ведер цієї гусениці. Це дає приблизно 2 мільйони штук.

В тому ж лісі, але в іншому районі з"явилися пташки з 50 штучних гнізд і вони скорше та успішніше винищили небезпечну гусеницю, як робітники й їм не треба було нічого платити за працю.

В кожному садку треба для шпаків будувати штучні гнізда.

Н Е Б Е З П Е Ч Н А В И П Р А В А .

Що мені вже мама не казала, як не сварила за ті гороб"ячі гнізда, не помагало. Товариші мали більшу силу.

Не слухав я мами і часто ходив із хуторянськими хлопцями за гороб"-ячими яйцями. Бувало назбиаремо їх із 20 - 30 штук, поки донесемо до хати, половину потовчемо, зрештою побавимося й викидаємо.

Отак ми кривдили бідних пташат!

Якось весною вийшли ми в поле. Було нас семеро. Я - наймолодший. Ідемо повз колодязь. Бачимо: з нього вилетіли горобці. Ми заглянули в середину. І справді, у горішній частині, видно було пір"я з гнізда.

Недовго думаючи, хлопці рішили видерти яйця. Мене, як наймолодшого посадили у цебер /велике дерев"яне відро/, а решта товаришів поволі спустили його до першого горішнього поясу дерев"яного цямриння. Це було 3 - 4 метри нище землі. Тут я мав стати ногами на виступ і вибирати яйця.

Хлопці згори перехилилися через зруб і наказували, що маю робити. Яйця я складав до цебра, а хлопці витягали їх наверх.

Коли я в колодязі вибирав яйця, хтось ішов дорогою; мої товариші злякалися і розбіглися. Я стою на цямринню і чекаю, коли вони мене витягнуть на світ Божий.

Чекаю, чекаю. Дивлюсь угору, кричу, нікого немає. Став я плакати. Плачу, сльози капають у воду, горобці влітають до колодязя, побачать небажаного гостя та перелякані відлітають назад.

Як довго я там був, не знаю. Мені здавалося дуже довго. Вже й сліз забракло, боюсь упасти у воду, міцно тримаюся руками за мокре дерево й нарікаю на своїх товаришів.

На щастя, їхав селянин. Він зупинився коло колодязя, щоб напоїти коней. Тільки почав він спускати цебер, а я як несамовито закричу: -Рятуйте, дядечку!- і в гіркий плач.

Селянин глянув у колодязь, побачив дурне хлоп"я і витяг цебер.

Мене огорнув страх. А що як він не вернеться! Але селянин пішов до воза, відв"язав ланцюга, прив"язав на кінець грубу палицю, спустив у колодязь, наказав сісти, добре держатися і так мене витяг.

-Чий ти хлопче?- питається.

Я сказав.

-Як ти в колодязь потрапив?

Я в плач, а потім оповів, що хлопці спустили мене по горобців.

-Які хлопці?

Я мовчу.

-Отак товариші покинули тебе самого!

Я знов мовчу.

Селянин похитав головою, посварив мене, що такий неуважний й міг марно загинути, коли б він випадково не мав напувати коней. Взяв мене на віз та відвіз до хати.

Бідна мама плакала з радості, що все закінчилося так щасливо для мене.

Я К П Т А Ш К И Б У Д У Ю Т Ь Г Н І З Д Е Ч К А .

До цікавих будівничих гнізд належать наші ластівки, флямін-

го і гончарики. Глина, яку наносять ластівки в дзьобику, є липка; вони домішують до неї свою слину. Глина швидко сохне і стає така міцна, що може триматися роками. Коли глина є близько, тоді гніздечко швидко збудується. Впродовж дня ластівки прилітають до гнізда, коли мають малят, біля 500 - 600 разів. Кожного разу приносять щось з поживи. При будові гнізда прилітають з глиною 300 - 400 разів. Все залежить від віддалення, де беруть глину.

Ціле гніздо ластівки будують носиком-дзьобом. Це важка робота для таких маленьких пташат. Вони мусять принесену глину ще й місити і втолочити в гніздо, надаючи йому певної форми.

Дуже цікаві гнізда будує птах флямінго, який не живе постійно в Україні. Майже в кожному зоопарку держать цих цікавих птахів. Їх називають "червоними гусками". Це досить великий птах, що живе коло води. Любить річки й багна. Ноги і шия в нього дуже довгі, а сам тулуб малий і короткий. Птах рожевої барви або червоної виглядає дуже кумедно. Флямінго живуть громадами. Коли глянути на берег ріки, де вони оселилися, то він наче обведений муrom з червоної цегли.

Ці пташу будують гнізда теж з глини й піску. Їх гніздо все при березі, де плитка вода. Гніздо, як копець, внизу широкий, а вгорі вузький, високе на метр /3 фіти/, вистає з води або ціле під водою. На верху кіпця є гніздечко. На такому високому гнізді сидять ці чудернацькі птахи. Вони мусять будувати такі високі гнізда, бо їх ноги довгі.

Сідаючи на гніздо птах спускає ноги до води й це вигідно. Мало того, флямінго має довгу шию і він може легко з води зловити необережну рибку. Отак дві праці відразу виконує самичка: висиджує яєчка й не мусять іти шукати поживи, сама до неї підпливає.

В Америці є також цікава пташка, яку називаємо гончарик, не більша, ніж наш жайворонок. Цікава вона тим, що робить гніздо з глини, але іншим способом, як ластівка.

Гончарики мають довгі ніжки й ними вони виробляють кульки з глини. Ці кульки притулюють одну до одної й ціле гніздо виглядає, наче рапавий гарбуз на дереві. До середини його провадить круглий отвір. В середині є перегородка. Ці пташки люлять жити вигідно. Перегородка ділить їх гніздо на дві кімнати. В задній кімнаті самичка сидить на яйцях, а в передній - живе самчик, що приносить поживу своїй дружині й розважає її своїм співом.

При будові гнізда гончарики вибирають розгалуження гілок, але будують гнізда й на церковних хрестах під час дощу, коли є подостатком мокрої глини. З глини роблять кульки або часом малі валочки, розміром, як крісова куля. Спочатку принесені кульки розтирають на дереві, щоб зробити фундамент-підвалину. Приносять кульки ногами, а розтирають їх дзьобами. Щоб гніздо було міцніше, домішують до глини траву та волокна різних рослин.

Коли підвалини готові, тоді починають ліпити боки, а потім направляють їх до середини і злучують вгорі докупі.

Тому що гніздо є велике й багато потребує глини, гончарики будують їх ступнево. Щоб глина не відпала, дають їй час засохнути, а тоді продовжують свою будову. Коли гніздо готове і висохне, тоді самичка відкладає яєчка й починається інше життя для гончариків-будівничих.

П Т А Ш К И П Р И Я Т Е Л І З В І Р Я Т .

Просто дивно, як може маленька пташка бути приятелем великих і небезпечних звірят, які в сотню разів від них більші й сильніші.

Однак це правда й дуже цікаве явище в житті природи.

В Африці є багато буйволів. Це є великі звірята, подібні до наших корів, але далеко сильніші від них і люблять перебувати в багнах, в грязюках, де вилежуються та охолоджуються від спеки.

Так оці буйволи мають приятеля-пташку, яку називаємо "іскачем".

Часто можна побачити, як пасеться ціле стадо буйволів, а по їх хребтах бігають в той час пташки. Буйволи не звертають на них жадної уваги, немов там має бути.

Як тільки пташки завважили когось, зараз кричать, немов загрожує якась небезпека. Від тих криків буйволи полошяться й тікають, а за ними летять пташки.

Одному силовому захотілося знати, що роблять ті пташки на хребтах буйволів. Він забив одного буйвола й показалося, що деякі жуки складають свої яєчка в тіло або шерсть буйволів. З яєчок вилягають личинки, які сильно докучають буйволам. Тод пташки з'їдають їх.

Таку саму прислугу робить друга пташка величезному і страшному носорогові.

Особливо цікава дружба є між невеликою пташкою й крокодилом.

В Єгипті є багато крокодилів. В гарячі дні вони виходять денебудь на мілину, висувають голову з води, відкривають свою пащу, озброєну гострими зубами й лежать-гріються на сонці та чекають, як до них прилетить маленька пташка - їх приятелька. Ця пташка спокійно бігає по хребті крокодила, лазить по голові й очищує його від різних личинок, які загіздилися в його тілі.

Що більше, ця пташка без страху залазить до відкритої пащі

крокодила. Там вона вичищує крокодилові кусники м'яса, які лишилися між зубами. Крокодил міг би на хвилинку замкнути свою пащу й роздавити ту пташку, але він цього ніколи не робить, бо вона є його приятелькою-помічницею й приносить йому користь. Її називають "сторожем крокодила", що був відомий людям ще з прадавніх часів.

На жаль, тих пташок у нас немає й не можемо побачити, як вони приятелюють з великими й небезпечними звірятами.

У нас, в Україні й в США є також пташки, що їх ми всі знаємо. Це шпачки різних родів. Всі вони корисні, а за своїх приятелів мають наших корів.

Про них перечитайте оповідання "Доктор Шпак".

С В Я Т О Д Л Я П Т А Ш А Т .

У нас в Україні є гарний звичай. У наведено "я Христового Різдва господарі йдуть до стайні відвідати своїх вірних помічників у господарстві, без яких тяжко було б жити та удержувати родину.

Господарі в цей Святий Вечір приділяють усім звірятам особливу увагу. Поглядять пса, коней, заглянуть у кожний куточок: до свиней, овець і курок. До всіх скажуть добре слово, додають додаткові порції поживи і лише після того йдуть до хати та сідають до Святої Вечері.

На півночі, в Швеції й Норвегії є також добрий звичай на Різдво підготовувати маленьких пташат, які залишилися зимувати. Вони теж є помічниками в кожному господарстві.

Давно вже відомо, що наприклад маленька пташка Сіра Мухоловка за день до свого гніздечка приносить понад 500 різних комах, шкідників у садку, в полі та городі. Всім відомі синички, що знищують дуже багато різних комах. Вони також не гордують волохатою гусінню. Жовні й дятли видобувають з-під кори дерев пересічно 300 штук різних короїдів. Дуже добрі наші помічники є ластівки, шпачки та інші маленькі пташки.

На жаль, не всі з нами зимують. Отже тих, що лишаються з нами, треба конче підготовувати, щоб не загинули від голоду та холоду.

Шведи і норвежці під Різдво настромляють сніп жита чи пшениці на ялицю чи яке інше дерево за селом, щоб маленькі пташата могли поживитися та прославити народження Христа.

Нам тут не тяжко назбирати щодня крихти хліба зі стола, по-

краяти дрібноенько скоринку хліба та рештки м'яса, що зісталися по їдженню і покласти на дощинку десь далеко від хати, або хоч би за вікно. Хай ті маленькі пташата в снігу та в морози мають потіху від вашого доброго серця. А на Різдво, особливо гарно їх підгодуйте!

ЯК ПТАШКИ Й ЗВІРЯТКА РЯТУЮТЬСЯ ВІД ГОЛОДУ?

Зима заволоклa все кругом своїм сніговим покривом. Через вікна видно, як синички лазять по корі старих дерев і щось там видзьобують. Це одні з набагатіох пташат, що зимують і не відлітають в чужі сторони.

Всі птахи, які живляться виключно комахами, як ластівки, мушкетери, івги, мусять від нас відлітати. Зимом без поживи вони згинули б з голоду.

Лишаються лише ті пташата, що є витривалі й живляться зерном та можуть добувати комахи й їх личинки, які зимують під корою дерев. Пташки приближаються до людських осель в надії, що там щось їм перепаде з поживи, що зможуть хоч частинно задовольнити свій голод. Найкраще почувають себе горобці. Вони все знайдуть собі поживу, чи коло хати, чи на смітнику. На полях лишаються куропатки. Правда, вони до людей не наближаються, бо знають, що їх люди забивають. Природа наділила їх одною прикметою: в зимі наростають їм довгі пазурі. Тими пазурями вони зручно відгрібають сніг і знаходять під ним зерно. Їх поживою є також зернятка дикого винограду.

Кожен рід птахів має свою другу, тимчасову батьківщину. Летять туди, де знайдуть собі доволі поживи. От наші бузьки летять до Туреччини. Там їх повно. Вони, як і в нас, живляться жабками, слимаками, маленькими гадинками, ящірками тощо. А як почують, що у нас весна, кидають чужину і летять до своєї рідної землі. Збираються громадами, перелітають моря й ріки. Вертаються до своїх господарів, де були передше. Ніколи не помиляються.

Звірята в більшості лишаються зимувати у себе. Ведмеді ховаються в якийсь куток-гавру й там наче деревеніють. Вони засипають і сплять до часу, коли прийде знов тепло й ситі дні. З осені вони добре наїдаються, роблять запас товщі під шкірою і та сить їм іде за зимову поживу.

Всі звірята, що засипають, лежать нерухомо; серце у них ледве б'ється, кров кружляє поволі й вони не потребують багато поживи. Вистачає їм запас товщі в тілі. Деякі звірята час від часу зимою будяться й живляться запасом поживи, яку назбирають до своєї нори. До таких звірят належить хом'як. Вони роблять великі нори, вистеляють їх м'якою соломомою, входи затуляють і так сплять

до весни.

Лилики, хоч і живляться комахами, але не відлітають. У них крила слабі. Вони ховаються в старих будинках, вгортаються крилами і сплять. Живляться зібраними товщами в їх тілі.

Жаби залазять в намул або ховаються в ямки і там засипають. Були випадки, що вода замерзла до самого дна, а з нею замерзали й жаби. А коли лід розтопився, то жаби віджили, нече б то нічого не сталося.

Вужі й ящірки ховаються в дупла дерев, під каміння або в мох і там зимують без пробудження.

Риби зимують у воді. Коли вода замерзне то й риби замерзають. Весною оживають, але не всі. Гинуть старі й слабі.

В У Ж І Т А Г А Д И Н И .

Від біблійного сотворення світу аж по нинішній день всякі гади, а зокрема вужі мають якесь дивне значення в житті людини.

В раю діявол у виді вужа спокусив Єву і через те спричинив перший гріх людини. В пізніших часах вужі зазнають декуди великого пошанування, навіть нарівні з божками.

Християнська та жидівська релігія і релігії всіх поганських народів залишили спомини, в яких відчувається страх і пошана, ненависть і зацікавлення вужами.

У стародавньому Єгипті вуж був символом володаря. Золота подоба вужа "урей" прикрашує на єгипетських зображеннях чола майже всіх божків та володарів-фараонів.

Вуж грецького божка Ескулапа став ознакою лікарської вмілості. Лікарі ще й тепер користуються відзнакою-вужем для зазначення свого знання.

Індійці вважають вужа знаком великої мудрости. Інші народи вважають його уосібленням облуди, підлоти та всякого зла.

Про святого Юрія, покровителя всіх лицарів та патрона Пласти є легенда, що він поборов страшого змія. На церковних образах малюють св. Юрія, що забиває його копієм.

Навіть тепер чимало жінок прикрашують свої нараменники золотю подобою вужа.

Таємничість життя вужів, їх блискавична поява та зникнення, в'юнкі рухи, озлоблений погляд очей, сила м'язів та убивча сила отрута зробили вужів зненавидженими тваринами, що викликають жах, але й пошану.

Є багато ріхних вужів та трійливих гадин. Особливо їх багато в теплих краях. В Європі є лише одна трійлива гадина, яку називаємо ЗВИЧАЙНОЮ ГАДЮКОЮ.

В США гадин є куди більше. Нетрійливих вужів описано досі 116. Вони різного розміру, вигляду та визначаються різними способами життя. Отруйних гадин в США відомо 22 роди. Більшість з них є дуже небезпечні, а особливо малі, ярко закрашені гадючки.

До трійливих гадин в США належать: королівки, мідянки, що їх особливо багато на Флориді та в полудневих державах, водяні мокасини та тарахкавці.

Королівки округлі, тонкі з червоними, жовтими та чорними перстеньми на тілі. Мідянки яскраво-жовтого або брунатного колору. Мокасини всі сіро-зеленкуваті або темно-брунатні. Тарахкавці за-

мітні тим, що мають на кінці хвоста - тарахкала,

Мідянок є два роди. Одні люблять перебувати в воді. Із мокасинів найнебезпечніша "чорнонога рибалка". Вона живиться рибою, але від її укушення вмирає багато людей. Мокасинів знайдено в 36 місцевостях США. Тарахкавців є найбільше.

Всі нетрійливі вужі та трійливі гадини оживають в половині весни. Вони вилазять із своїх криївок, де зимували.

Всі трійливі гадини мають трійливі зуби, яких вужі не мають.

Весною та літом всі вужі та гадини кілька разів міняють шкіру, що стала їм тісною. Найчастіше труться об камінь чи галузки, щоб допомогти собі скинути стару, надто тісну одіж.

Яйця складають у дуплах дерев, у піску та між сухим листям, або під камінням. Малі вужики й гадята ростуть самі, без матері. З кінцем літа вужі розлазяться та шукають собі сховків на зиму.

Трійливі гадини виходять з нор здебільшого ніччю. Вони вміють знаменито маскуватися. Переважно всі трійливі гадини мають трикутну, велику голову з двома заглибинами позаду її, де знаходяться трійливі залози, що виробляють смертоносну їдь.

Примітка: Про тарахкавців знайдете статтю в "Вогні Орлиної Ради" ч. 22, стор. 27.

О Б Е Р Е Ж Н О З Г А Д И Н А М И .

Треба оберегатися гадюк. Де вони водяться, не вільно ходити босо або в низьких черевиках. Краще взувати чоботи або обмотувати ноги спеціальними пасками до колін, бо вище колін гадина не може вкусити.

Щоб уявити собі, яку силу має їдь-отрута, подаємо те, що відомо нам про смертоносну зброю цих неприємних тварин.

Їдь гадюк - це прозора, найчастіше жовтава, тягуча, речовина. Укушення більшості гадюк приносить смерть людині. Отрута діє тільки тоді, коли дістанеться до крові. Якщо її з'їсти, то в шлунку отрута не діє, у всякому разі вона тоді не є смертельною.

Чим більша гадюка і чим гарячіші підсоння, тим сильніше діє гадюча їдь. Сила її в 10 раз більша, як гадина щойно скинула шкіру, або по довгому відпочинку. Перше укушення є найсильніше.

Коли вкусить європейська гадюка, то на тілі побачимо сліди:

два рядки рівнобіжних знаків від звичайних зубів, а з боків дві глибокі ранки. Це є сліди отруйних зубів.

Від укушення звичайного вуза ніколи нема глибоких ранок.

Зразу по укушенні людина відчуває біль. Рана пухне й червоніє. Залози пухнуть. Таке запалення може поширитися на цілу кінцівку, або й на все тіло. Вкушення в лице, або в артерію /б"ючку/ є небезпечніше, ніж у кінцівки тіла або в грубі м"язи.

Вкушений відчуває також страх, запаморочення, спрагу. Відтак серце починає сильно битися. Появляється душність, температура тіла обнижується, віддих стає неправильний, нарешті наступає кровотеча з різних органів тіла і приходить смерть від удушення. Дуже часто перед тим людина перестає бачити й глухне.

В тяжких випадках смерть настає по 12 - 20 годинах. Коли укушення не було смертельне, тоді людина поволі приходить до нормального стану, але загальна неміч відчувається ще довгий час.

Далеко гірше буває, коли вкусить людину азійська гадюка, кобра або окулярник. Тоді людина не відчуває гострого болю, але загальне ослаблення настає негайно. Людина втрачає притомність і вмирає протягом 2 - 7 годин. Ще страшніше ділає отрута королівської кобри. Людина вмирає за три хвилини.

Звірята різно відчувають силу отрути гадін. Жаби легше переносять вкушення, бо вони крім легенів, дихають шкірою. Деякі звірята менше або зовсім не піддаються дії отрути. Наприм. їжак, мунґос, фараонський щур та інші. Найскорше гинуть птахи, ящірки, риби.

В кожній країні Європи коло 100 людей буває покушених гадюкою, з того вмирає 2 - 5. В Індії вмирає щорічно найменше 30,000 людей, покушених гадинами.

НЕБЕЗПЕЧНА ГАДЮКА - КОБРА-ПЛЮЙКА, ЗОЗУЛЯ ТА НЕПОВОРОТНИЙ БОРСУК.

В північно-африканських пралісах живе дуже небезпечна гадюка, яку прозвали Кобра-плюйка. Англіїці називають її "Spitting cobra", а на мові місцевого населення зветься вона "Ная".

Ця гадина має брунатно-темний хребет і чорний живіт. Шия у неї - плоска. Живиться кобра-плюйка щурами та другими звірятами, однак її укушення є смертельним і для людей.

На цю гадину завзято полюють бушмени, місцеві люди, які ведуть дуже примітивне життя. Вони займаються добуванням їди з отруйних залоз гадін, якою опісля намащують вістря своїх стріл.

Бушмени мають на кінці роздвоєний дрючок, яким влучно пришпилюють гадину до землі. Тоді в окрему коробку видушують з її залоз отруту-їдъ. Таке полювання є дуже небезпечне і часто кінчиться смертю бушмена.

Розказують про такий випадок. Кобра-плюйка грілася на сонці, коли саме надійшов бушмен зі своїм приладом. Вона видула зі скаженим сичанням повітря з легенів та підняла голову до нападу. Бушмен задержався на певній віддалі й став оточувати гадину повільним кроком. Гадюка пильно слідкувала за бушменом, обертаючи назад свою голову і тулуб. Бушмен дедалі все скорше почав кружляти навколо своєї жертви, Гади́на робила те саме, а врешті незвична до таких рухів запізнилася. В той сам мент прискочив бушмен до гадюки і пришпилів розчепіреним дрючком її голову до землі. Кобра скрутилася в смертельних судорогах та охляла, наче мертва. Бушмен сягнув по коробочку, щоб видушити з неї отруту, а в той час гади́на, яка прикинулася мертвою, надулася, і коли бушмен нагнувся до неї, відкинула голову назад і приснула двома струями /бо має два отруйні зуби/ матовожовтої течі бушменові прямо до очей. Ловець закричав від болю й осліплений залишив усе, шукаючи навмання дороги до найближчої води, щоб вимити отруту з очей. В короткому, одна́че, часі бушмен помер.

На щастя місцевого населення, кобра-плюйка має двох ворогів. Один, що її висліджує, це африканська зозуля, яку називають "морок" /Indicator maior /, подібна до нашої зозулі, а другий - це медовий борсук /Ratelus capensis /. Цей борсук іде за вказівками зозулі до сховку кобри-плюйки.

Зозуля-морок дуже радо вказує, де ця гади́на, бо вона нераз хапає і поїдає також птахів. Віддавна є між зозулею і борсуком така взаємна допомога. Зозуля-морок, коли вислідить кобру-плюйку, перескакує з галузки на галузку в напрямку до гадини, а за нею слідкує малозручний, неповоротний борсук. Так наближаються до куща, під яким сидить кобра-плюйка. Побачивши борсука, кобра готується до бою. Борсук з питомим йому хихотінням наближається до гадини. Коли борсук підійде длизько до неї, гади́на відкидає голову і прискає смертельною їддю-отрутою прямо в очі борсукові. Медовий борсук добре знає звичаї кобри і при найменшому її рухові хоронить свої очі передними лапами. Так наближається він до гадини, хоронячи очі, аж нагло хапає гади́ну зубами за шию. Ная вивирається і боротьба починається знову. Тіло борсука покривається жовтою густою течєю, бо так ная обплює його зі всіх сторін, а борсук все далі калічить її тіло своїми гострими зубами. Кобра не може його вкусити, бо борсук має густу шерсть, а навколо товщ не допускає смертоносно́ї отрути до його крові. Ця боротьба кінчається смертю кобри-плюйки. З перекушеним хребтом гади́на в судорогах гине, а медовий борсук має гарну поживу для себе і своїх діточок, завдяки морокові /африканській зозулі/.

Р И Б А - К О Л Ю Ч К А .

ВЗІРЦЕВИЙ БАТЬКО.

У людей, а також у тваринному світі найбільшу заслугу у вирощуванні та виховуванні дітей має мати.

Від риб годі вимагати розвиненого чуття материнської любови, але є кілька риб-матерів, що дбайливо піклуються своїми дітьми. Є риби-матері, які будують гнізда. У таких риб краще розвинені чуття і вони люблять своїх дітей.

Але на диво, у деяких риб головні завдання виховання, опікуна й оборонця дітей припадають на батька.

Перше місце серед батьків-виховників займає рибка-колючка.

Це зовсім маленька рибка з гострими колючками на спині. Гніздо будує самчик. Він склеєє травинки-водорослишки слизом і укладає їх так правильно, що гніздо виглядає, наче куля. М'якеньке гніздо має спочатку вхід тільки знизу. Туди, на запрошення власника гніздечка, запливають самички, щоб зложити яєчка-ікру. Самичка складає за кілька хвилин 50 - 70 ікринок ясножовтого кольору. Потім пробиває отвір у горішній частині гнізда і відпливає собі геть.

Тепер гніздо має два отвори: вода впливає одною і випливає другою стороною. Самчик входить до гнізда і коли певний, що на збиралася достатня кількість ікринок, старанно заліплює горішній отвір.

Новий обов'язок батька - дбати, щоб з ікри виляглися молоді рибки.

В цей час у самчика виростає гарна блискуча луска, це його найкраще вбрання, яке надіває в час, коли починає виконувати обов'язки найкращого й найдбайливішого опікуна.

День і ніч, упродовж цілого місяця він стоїть на сторожі і безперестань рівномірно ворухить плавцями, щоб викликати рух води, що допомагає виляганню яєчок.

Цей рух води потрібний також для того, щоб у гнізді не розвинулися шкідливі галапаси і щоб ікринки не вкрилися намулом та піском, бо це затримувало б розвиток малюків.

Чи це не подиву гідна посвята батька? Маленька рибка видержує такий труд цілий місяць без відпочинку.

Тато весь час неспокійний. Він дбайливо береже малят, як ні одна інша риба. При появі малих слідкує за ними, за кожним їх рухом. Вдержує гніздо в порядку, додає камінчики, поправляє

водорослинки і впродовж двадцяти днів не дозволяє дітям віддалятися від гнізда.

Батько також шукає для них поживи і годує їх так, як годують ластівки своїх пташат.

Коли треба дітей оборонити, батько вміє сміливо боротись.

Самчик-колючка - гнівний оборонець, лицар на полі бою, а поруч з тим він ніжна "мама" в родині.

Правдива мама по зложенні яєчок відпливає й до дітей ніколи не повертається.

Я К Ж А Б К И Т Р О Х И Н Е П О С В А Р И Л И С Я .

За площею, де відбуваються спортові змагання, є потічок. Коло потічка ростуть кущики. Під кущиком живуть жабки. Одна називається Зеленуха - гарна, струнка, з довгими ногами. Друга - Трав"януха. Ця жабка грубенька, непоказна, але сильна.

Приємні жабки й дуже гостинні. Часом заспівають на різні лади, гуторять, а деколи ходять спільно на прогулянки.

Одного разу між ними зайшло непорозуміння, спір на спортову тему. Як би жабки уміли говорити нашою мовою, то їх розмова була б приблизно така:

"Ми, зелені жабки, кращі спортовці, ніж наші посестри, жовті жабки. От недавно люди робили змагання жабок. Одна наша знайома, нашого роду - Зеленуха, скочила в довжину 13 стіп і 5 цалів. Це майже добрих 6 кроків дорослої людини. Чи хто з вас жабок товстух - Трав"янух зможе так далеко скочити? Ніколи. Навіть найкращі спортовці так далеко скочити не можуть".

Жабка Трав"януха не була вдоволена, що її рід названо "товстухами", і відповіла:

"Не хвалися, посестро, й не смійся з нас, що ми грубші, як ви. Це правда, що ви, Зеленухи, маєте довші ноги, ніж ми. Знаю, що ви добре скачете з берега до води. Нічого тут дивного. Ви живете коло води й привчилися далеко скакати. Ми, жовті жабки, живемо в траві й багато мандруємо, тому наші ноги у нас сильні й ми витривалі. Чи пригадуєте, як були перегони жабок? З нашого роду, а не вашого, одна жабка Трав"януха проскакала 7 миль за п"ять днів. Чи ви, Зеленухи, такі сильні, щоб таку дорогу зробити? Ніколи!

Одна перед другою хвалилися своїм родом та своїми здібностями-

ми, не гордували своїм походженням й не почували маловартости свого роду.

х х х

Справді дивні речі робляться! Люди чого тільки не видумують: бій биків, бій когутів, а оце недавно влаштували перегони жаб.

Кожний рід жабок є гарний і має свої прикмети, залежні від способу їх життя. Одні добре скачуть, другі витривалі, інші вміють лазити по деревах, а ще інші прегарно співають-кумкають.

Важливе те, що всі жабки корисні. Ніколи нікому шкоди не роблять. Треба дивуватися тим людям, які кажуть, що від жабок дістають бородавки. Навпаки, жабки живляться комахами, які нищать рослини в садках, городах або на полі. Найпоганіша з вигляду жаба Ропуха, найбільш корисна.

Ропухи мають брудну й прищувату слизьку шкіру. Як її налякати, виділяє погану рідину. Голос її ніби неприємний стогін. Радо живе в темних гущавинах, попід камінням. З'являється у вечірній порі, разом з котами, лиликами і совами. Про цю жабу в нашому народі існує багато забобонів і вона фігурує як знаряддя різної нечистої сили.

З жабами зв'язано багато поговірок як: "Жаба і на вола рот роззявляє", або "Дметься жаба, щоб бути як віл", "Жени жабу дорогою, а вона все в болото лізе" і т.д.

МАТЕРИНСЬКА ЛЮБОВ У ДРІБНИХ ТВАРИНОК.

Не важко спостерігати материнську любов і опіку над малятами в тих звірят і пташат, які наблизились до людини і живуть разом або близько неї. Кожний знає материнську опіку у таких домашніх тварин, як собаки, коти, корови, коні.

Однак ми мало знаємо про материнську любов у тих дрібних тваринок, що не живуть з нами, яких ми не любимо, часом боїмося і уникаємо їх.

Під нашими ногами, на землі і в землі, найдрібніші тваринки теж милуються життям Божого світу, радіють, сумують. І серед них є любов без самолюбства.

Ходім в ліс, загляньмо в мох або між ніжні рослини. Всі комахи, що тут побачимо, чимсь зайняті: одні бігають, обстежують ґрунт, інші свердлять кору, ще інші збирають пилок із квітів або висмоктують сік.

Усі метушаться, поспішають. Це комахи-матки. Вони шукають поживи або сховища для своїх діток.

Ось лежить старе дерево. Здійміть кору, і під нею побачите багато цікавого. Тут комори, там коридори, сховища, все це зроби́ла трудовита і дбайлива матка жука-короїда.

Все збудовано з замилюванням і за пляном. У куточку лежать яєчка, оподалік видно вже маленькі хробачки-личинки, ось тут спальня, там місце на відпадки - видно головну вулицю, бічні стежки, двері тощо.

Все це збудувала мати, щоб її діти мали де жити й рости. Це сховище забезпечене поживою, захищене від холоду, вітру й дощу. Під корою малеча почуває себе спокійно. Тут вона буде чекати другої весни. Тоді вона розпічне своє нове самостійне життя.

Як заблисне сонце на весні, більшість тих дрібних сотворінь вийде на світ Божий і більше не бачитиме дбайливої матері. А втім, вона вже постаріла, сумлінно виконала своє материнське завдання, вона знає, що молоді дійдуть до сили і зможуть самі дбати про себе. Вона спокійно готується вмерти.

Багато є малих сотворінь, яких життя дуже цікаве напр.: бджоли, оси, джмелі й мухи. Вони будують для свого потомства гнізда, що варті подиву. Вони невеликі розміром, але влаштовані майстерно.

П А В У К И .

Ви певно не любите павуків. Я також не маю до них особливої прихильності, але годі не признати павукам їх високого розвою, добре розвинутої нервової системи. Хоч вони не можуть літати, але знаменито бігають і добре бачать.

Життя павуків дуже цікаве. Вони славні на цілий світ, як першорядні будівники своїх сітей для ловлі комах, якими вони живляться. Ці сіті різні. Одні дуже ніжні і тонкі, мало помітні, другі міцні, не рвуться від найбільших комах. Знаємо також, що великі павуки є дуже відважні й нападали на сплячих гадючок, оплітали їх своїм павутинням так зручно й міцно, що втеча була б безнадійна.

Павуки дуже люблять своїх дітей, пильнують їх, добре годують, носять на своїм тілі, доки маленькі й завзято боронять їх від напасників.

Я бачив, як павучиха з мішечком яєчок, з яких мають вийти маленькі павучата, спочатку крутилася коло напасника, потім зближалася до нього з підскоком і нарешті нагло кидалася і боролася

зі страшною завзятістю. Коли боротьба була безнадійна, мішечок з яечками забрав напасник, мати-павучиха з великим сумом і болем відійшла на бік і з жалю за дітьми згинула.

Подивіться, чи де в кутку вашої хати не лишилося, часом, забуте павутиння? В ньому напевно є павук, властиво павучиха. Зруште павутиння і звідти вискочить перелякана павучиха. Перед весною вона зложила яечка, старанно накрила їх нитками павутиння й приклеїла до свого тіла. Попробуйте забрати мішечок. Павучиха з несамовитою божевільністю кине́ться на вас й до своєї смерті буде боронити своїх скарбів. Життя без дітей для неї немає ніякої вартости.

Якщо удасться павучисі позбутися напасника, вона повна радості й утіхи буде горда, що спасла від неминучої смерті своїх дітей. Запевняю вас, що горда мама про себе зовсім не дбала. Отож, бодай тому павуки варті признання й пошани.

Г Е Р О Й С Т В О П А В У Ч И Х И .

Цікаво, чи ви бачили дуже дрібненьких павучків, які живуть у вівсах і будують гарненькі гніздечка?

Ці гніздечка вміщені між 3 - 4 злученими стебельцями вівса. Вони обмотані тонкою, наче шовк, павутинкою. Це - підстава гнізда. Кілька колосків вівса, що їх павучиха обмотує разом із стеблинками, творять властиве мешкання. Верхні вільні колоски звисають над гніздом, наче дашок. Середина гнізда округла. Стіни дуже дбайливо вкриті густим павутинням. На дні мама-павучиха складає до 150 ячок, трохи більших, як макове зерно. З тих ячок вийдуть маленькі павучки. Вони дуже слабенькі, не вмють ні полювати, ні робити сітей. Без допомоги мами вони напевно загинули б. Мати мусить забезпечувати їх поживою і вважати, щоб не зробити непотрібного руху, який міг би викинути їх з гніздечка. Вона завзято боронить своїх дітей.

Трохи інших павучків можна побачити в лісі, або в полі. Вони носять на своїй спині білі мішечки і з ними не розлучаються. А коли надходить час виходу павучків з тих мішечків, павучиха перерізає павутинну тканину і звідтіля витягає своїми шелепами дрібненьких павучків. Вона далі носить їх на грудях, череві й на ногах. Коли трапляється небезпека або непогода, мати примушує малих залізти в мішок. Так буває, доки павучата не стануть здібні до самотіного життя.

Одного разу в лісі, під час пластової прогулянки я був свідком великої любові мами-павучихи до своїх дітей.

Якось необачно павучиха із своєю торбою на плечах попала в

гніздо лісових мурашок. Вона намагалася видобути. Мурашки громадою напали на павучиху й хотіли забрати в неї мішок з яєчками. Йшла страшна боротьба. Мурашки силкувалися накрити павучиху піском і унеможливити їй боротьбу та втечу. Павучиха робила розпучливі зусилля, щоб вилізти з гнізда напасників.

Успіху не мала. Клей, що притримував мішок з яєчками, відліпився і відірвався від нещасної матері. Вона підняла мішечок з піскової ями своїми щелепами, вириваючи його від мурашок.

Кілька разів я пробував видобути павучиху з піску без її мішечка, однак вона вперто верталася до своїх дітей. Врешті я допоміг мамі-героїні позбутися мурашок і з мішечком приміститися під листком.

Уявіть собі, дорогі приятелі, щастя тієї дрібної тваринки!

МУРАШКИ.

В садку бавилися діти. Хлопчик робив фортецю на пісочку, а дівчинка виліплювала пиріжки, рогалики та інше тісто.

На піску побачив Михайлик, як одна мурашка тягла мертвого хробака. Діти кинули свою забаву й стали дивитися, як невелика комашка давала собі раду з хробаком, що в десять разів був більший. Не раз хробак випадав зі щелеп мурашки і котився по піску в ямку, а мурашка верталася до нього і знову починала тягнути його тією ж дорогою до своєї хатинки.

Михайлик з патичком поміг мурашці побороти перешкоду й мурашка зникла з хробаком у траві.

В хаті діти розповіли татові про подію з мурашкою й довідалися, що мурашки дуже мудрі сотворіннячка. У них в хатинці, яку роблять в землі найрадше під старим деревом, кожна мурашка має свою роботу. Одні порядкують, інші мусять шукати і доставляти поживу. Ще інші є оборонцями їх спільного гнізда.

Мурашки кусають лише тоді, як їх зачіпають, або бороняться перед напасником. Наші мурашки для людини зовсім безпечні. От, в Африці є великі мурашки. Вони нападають не лише на малих звірток, але й на великих звірів. Були випадки, що загризали невеликих малп. Ці мурашки цілою громадою залазять в стайні, нападають на курок, кусають їх зі всіх боків. Курка борониться, але не дає ради. Ці мурашки нападають навіть на гадюк. Спочатку вони кидаються на голову гадюки й кусають очі. Коли гадина осліпне, тоді з'їдають її всю й залишають чистий кістяк.

Люди їх бояться і як вони появляються в селі, то всі старі

Й молоді втікають з села якнайскорше.

Мурашки, що живуть у нас, є пожиточні. Вони живляться переважно різними комахами. Вони особливо люблять різну гусінь. Мурашок називають також санітарами, бо вони поїдають мертвих звірят, які занечищують повітря. Як знайдуть здохлу мишку, щура, ящірку, то обгризають їх так, що лишається самі кісточки.

Моїй приятельці Лідочці Боднар, новачці в Клівленді.

Б Р А Т К И -

ІВАН ТА МАРІЯ.

На полях України дуже поширений малий кущик квітки польових братків. Вони непоказні своєю величиною, не мають запаху, лише ваблять наше око своїми українськими барвами: синьою й жовтою.

Ці квіточки виглядають наче розкидані по полю маленькі прапорчики.

На селах оповідають люди, що дуже давно, ще за козацьких часів, в Україні, в селі Бондарівці, жила родина дуже статечних і поважних господарів. Батько займався бондарством, вироблював бочки, коновки, корита, відра та інше хазяйське приладдя.

Батьки мали доньку Марійку й сина Івана. Жили тихо, мирно працюючі і в достатку.

Та прийшла війна з татарвою. Батько вислав сина на Запоріжжя боронити Рідну Землю.

За козацьких часів татари були дуже сильні, войовниці; часто й несподівано нападали на українські землі. В селах грабували, старих убивали, а молодих забирали в полон-ясир.

Не минуло нещастя і села Бондарівки. Батька і матір Івана забили, а Марійку забрали з собою й продали в неволю.

Згодом Іван довідався, що сталося з його рідним селом і яка доля спіткала його батьків і сестру; тож не захотів залишитися на господарстві, вернувся на Запоріжжя і ходив походами на татарву, визволяти бранців та карати напасників за їх звірства в українських степах.

Серед визволених бранців зацікавився Іван з дуже нещасною дівчиною. Мала вона гарні сині очі, була розумна, тиха й сумна. Вона так йому припала до серця, що посватав її й повінчався.

Обоє повернулися в Україну. Подорозі якось сиділи вони під вербою, відпочивали та стали оповідати один одному про своє минуле.

І тут виявилось, що молодята були рідним братом і сестрою. Тільки це виявилось, як вони обернулися в ту квіточку, яку нарід назвав БРАТКАМИ.

Сталося це тому, що наша Церква й закони забороняють подружжя так близьке, як тут сталося.

У нас на селі люди цієї квітки не рвуть і дітям рвати забороняють.

Про цю квітку є така народна пісня:

"Ходім, сестро, горою,
Розсіємось по полю
Шовковою травою.
Будуть люди зілля брати,
Сестру з братом споминати:
Я зацвіту жовтий цвіт,
Ти зацвітеш синій цвіт,-
Буде слава на весь світ.

/З "Україн. Малої Енциклопедії"

Щ А С Л И В А К О Н Ю Ш И Н К А .

На полях, в садках, на травниках, всюди можна стрінути всім знаму конюшинку.

На родючому ґрунті вона виростає великою; її косять, сушать і нею зимою годують корів та іншу домашню тварину.

Є два роди конюшинок: біла і червона. Біла є менша і має малу головку, а червона є значно більша і має головку велику. Обі конюшинки мають зелені трилапчасті листочки.

Всі конюшинки мають в своїх квіточках солодкий сік. У білої - цей сік-нектар - знаходиться неглибоко і його легко можуть висмоктувати різні комахи. Навпаки у червоної конюшинки цей сік є так глибоко, що до нього можуть добратися лише комахи, які мають свій ротик видовжений у довгу рурочку.

До таких комах належать джмелі й метелики. Тому на білій конюшинці завжди побачимо малих працюючих бджілок, а червону конюшинку бджоли оминають, тому що неспроможні дістатися до солодкого соку.

Люди старалися виплекати таку червону конюшинку, яка мала б нектар неглибоко, щоб прилітали бджілки й збирали нектар на мід, а поруч з тим запилювали конюшинку на насіння. Це вже вдалося, але поширюється поволі.

Всі конюшинки дуже рідко мають чотири або п'ять листочків. Хто знайде такий листочок, обов'язково зриває його. Вірять, що така конюшинка приносить щастя людині.

З таким щасливим листочком була така пригода.

Було це за мирних часів, коли ми всі жили в Україні. Один українець, що проживав над берегом моря в Криму, мав виїжджати до Америки. До відходу корабля мав він дещо часу, а тому рішив пройтися в парку, над берегом моря. Хотів попроситися та пригладати ті часи, коли малим хлопцем тут бавився зі своїми приятелями, а пізніше приходив до парку вчитися. Мав він також ще й другі спомини, зв'язані з цими місцями.

Проходжуючись доріжкою, повз травники, пригадував свої давні літа. Нараз на мураві побачив чотириплатковий листок конюшинки. Без надуми нагнувся, зірвав і сховав його до записника. Це ж мало бути ознакою щастя перед його далекою дорогою в "невідомий йому світ".

Тількищо зірвав листок, коли до нього підійшов парковий сторож, показав на таличку, на якій було написано: "Заборонено зривати квіти і толочити травники".

Сторож попрохав його піти за ним до канцелярії заплатити кару. Подорожній показує йому, що він зірвав лише листок конюшинки і прохає не затримувати його, бо він спішиться на корабель, на якому вже знаходяться його речі. А кару готовий заплатити тут, до його рук.

Нічого не допомогло. Сторож повів подорожника до канцелярії; там він заплатив кару. Це не тривало дуже довго, але все ж таки, доки подорожний прибіг до гавані, корабель уже підняв якорі й виходив в море.

Був злий і не знав, що робити.

"Отаке щастя принесла мені конюшинка!" Він виняв листок з записника, кинув на землю й притолочив його ногами.

Подорожник вернувся додому і мусів чекати на другий корабель.

За кілька днів він прочитав в газеті, що корабель, яким він мав їхати до Америки, наїхав під час мряки на підводну скалу і затонув.

Подорожник щасливо дякував Богові, що так сталося. У нього повернулася віра в те, що листочок конюшинки приніс йому щастя.

Звичайно це не так! Тільки випадково те все трапилося.

Г І Я Ц И Н Т .

Ця дуже гарна пахуча квітка, яка росте в саду й дуже легко плекається у вазонках, появилася в Європі більше ніж 100 літ тому.

Знайшли її діти над берегом моря. Сталося це випадково. Діти бавилися на березі моря. Хлопчик робив з піску замок-фортецю, а дівчатка ліпили галушки, бублики, колачики. Море було спокійне, лише час від часу надбігали морські хвилі. Надходив дощик. Діти покинули свої забавки й бігли берегом моря до хати. В одному місці вони побачили гарну квітку. Листки її були, як у тюльпанів, а на стеблі була китиця гарних червоних квіточок, схожих на маленькі лілеї. Вони пахли дуже гарно.

Вдома діти оповіли батькам про свою знахідку. Посходилися жінки й старші чоловіки та не могли собі пояснити, звідки тут на піску, коло самого моря, появилася незнана їм квітка. Пішли берегом і знайшли ще кілька подібних квіток.

Люди пригадали собі, що кілька місяців тому, під час бурі затопився корабель. Певно там була скринька з цибульками гіяцинтів. Скринька розбилася, а кілька цибульок морські хвилі викинули на берег. Вони пустили корінці й зацвіли.

Люди викопали ті вибульки і стали розводити їх у своїх садах. Це сталося в 1734 році, в Голандії.

З того часу гіяцинти в Голандії стало плекаються, виводяться нові сорти й сьогодні найкращі у світі цибулькові квіти там плекаються.

З Голандії привозять цибульки й до Америки.

Сьогодні є понад 2000 різних сортів гіяцинтів.

Назва гіяцинт походить від імені одного хлопця у старовинній Греції. Є переказ, що цей хлопець, на ім'я Гіяцинт, під час спортивних змагань був смертельно ранений. На тому місці, де була його кров, виросла квітка, яка й носить його ім'я. Грецький поет Овідій написав вірш-присвяту цьому юнакові.

О П И С А Н І З В І Р Я Т А

В О П О В І Д А Н Н Я Х .

- ПСИ: "Рябко", "Аїда", "Циган", "Вірний Гаші", "Кудлай", "Визнач-
не свідоцтво".
- КОТИ: "Звичайний сірий кіт в гостях в українського війська", "При-
года кітки Мурки", "Бій kota із щуром".
- КОНИ: "Кінь".
- ВЕДМЕДИ: "Король українських звірів", "Сарнятко і ведмедик".
- ДИКІ СВИНІ: "Пострах мешканців гірських околиць".
- ВОВКИ: "Вовки на степах України".
- БОРСУКИ: "Борсучиха", "Небезпечна гадюка Кобра-плюйка..."
- САРНИ: "Сарна", "Сарнятко і ведмедик".
- БОБРИ: "Бобер".
- ХОМ"ЯКИ: "Хом"як", "Хом"як в неволі".
- ВИВІРКИ: "Лісовий акробат".
- БАБАКИ: "Бабак".
- НОРИЦІ: "Нориця".
- ЩУРИ: "Щурі", "Відважний щур", "Бій kota із щуром".
- МИШВА: "Маленька лісова мишка".
- ЛИЛИКИ: "Лилик".
- ЛЕЛЕКИ: "Улюблений птах українського села".
- ВОРОНИ: "Рак і ворона".
- ЛАСТІВКИ: "Ластівки".
- КУРИ: "Дивна курка".
- ШПАКИ: "Доктор Шпак".
- ГОРОБЦІ: "Небезпечна виправа".
- ПТАХИ /Загально/: "Як пташки будують гніздечка", "Пташки - прия-
телі звірят", "Свято для пташат".
- ВУЖІ ТА ГАДИНИ: "Вужі та гадини", "Обережно з гадинами", "Небез-
печна гадюка Кобра-плюйка..."
- РИБИ: "Риба колючка".
- ЖАБИ: "Як жабки трохи не посварилися".
- ПАВУКИ: "Павуки", "Геройство павучихи".
- КОМАХИ: "Материнська любов у дрібних тваринок".
- КВІТИ: "Братки", "Щаслива конюшинка", "Гіяцинт".